

XI.

K Ř I Š Ť A N Ů V

ŽIVOT SV. LUDMILY A SV. VÁCLAVA

Přeložil Josef Truhlář.

Domino et ter beato sancte ecclesie dei Pragensis secundo pontifici Adalberto humillimus et omnium monachorum nec dicendus infimus frater solo nomine ¹⁾ Christianus in Christo Jesu prosperis accessibus ad vota pollere. Passionem beati Wenceslai simul cum avia sua beate memorie Ludmila, qui velut noua sydera lumine virtutum suarum patriam suam Bohemiam cum omni simul gente irradiant, diversis compositionibus et non pleniter disertam reperiens, dignum duxi, ut vestram sanctitatem, qui ex eodem tramine lineam propaginis trahitis, adirem, quo ex iussione vestra simul et licencia aliquomodo eam corrigerem, uel si qua deessent, hos, qui adhuc superstites essent, senes seu religiosos quosque, qui eorum gesta uel acie oculorum hausissent, seu auditu aliorum narratione comperissent, percontarer, ²⁾ atque hic ³⁾ adderem. Quod etiam sollicitus fui agere non iactantiae cuiusdam causa: quippe cum omnibus modis imperitus sim sermone, et ab omni lepore uerborum extraneus: quamuis si hec cuncta in promptu forent, moles tamen peccaminum ad merita tantorum propalanda devitaret: sed quia ineptie nostre simul et pigritie maxime sunt, studiisque nostra studiis scholasticorum comparata studia esse desistant, non desperans de uenia ob enormitatem criminum, prout vires suffecerint, ⁴⁾ ex adiuvamine ipsorum sanctorum confidens, ut se res habeat, aggrediar exarare stilo.

Sed inprimis hoc dicendum, quod ⁵⁾ si talium, tamquam precipuorum sanctorum, atque ydoneorum testium Christi gleba in partibus Lutheringorum seu Carlingorum ceterarum uel christianarum gentium contineretur, insignium miraculorum virtutibus vernans, olim gesta hec aureis, ut ita dixerim, apicibus depinxissent responsiorum, cantilenarum cum an-

Pánu a třikrát blahoslavenému svatého kostela božího v Praze druhému biskupu Vojtěchovi nejnižnější a ze všech mnichů jedva nejmenší bratr, pouze jmenem křestan (Kristian), v Kristu Ježíši šťastné a hojné prospěchy podle přání. Shledávaje, kterak utrpení blahoslaveného Václava a báby jeho blahoslavené paměti Ludmily, kteří co nové hvězdy světlem cností svých ve vlasti České a po všem národě září, rozličně skládáno a neúplně vypravováno jest, měl jsem za hodno požádati svatost vaši, kterýž z téhož rodu pocházíte, za rozkaz a povolení zároveň, abych směl je popraviti, neb scházelo-li by něco, těch se na to vyptati, kteří z oněch dob u vysokém stáří posud žijí, aneb takových lidí nábožných, kteří skutky jejich buď sami viděli, neb z vypravování jiných znají, a tu doplniti. Vykonati jsem to hleděl nikoli za příčinou jakés chlouby, zvláště jelikož nezkušený jsem v řeči a neznalý každé lepotvornosti slov: kdyby ostatně vše to mi bylo na snadě, překážela by mně přec tíže hříchů při vypravování tak velikých zásluh. Než jakkoli převeliká jest nespůsobilost a nestatečnost má, a vzdělání mé srovnáno se vzděláním školským vzděláním býti přestává, přec neztrácejí pro nesmírnost vin svých naděje odpuštění a důvěřuje pomocí svatých těchto, pokud síly mé stačí, ať vypadne věc jakkoli, přistoupím k vypisování.

Však přede vším to sluší poznamenati, že kdyby ostateček takových a tak znamenitých svatých a hodných svědků Kristových v končinách Lotharingů neb Karolingů aneb jiných národů křestanských se nacházel a silou znamenitých zázraků se stkvěl, již dávno byli by skutky jejich vymalovali, abych tak řekl, zlatým štětcem responsorií, zpěvů

¹⁾ Univ. b. sanctus nomine. — ²⁾ Univ. b. percunctarer. — ³⁾ Kap. hec. — ⁴⁾ Univ. b. sufficerent. —

⁵⁾ Týž: quomodo.

tiphonis adiectis; sermonum exhortacionibus, decorassent et cum plurimorum menibus cenobiorum, quamvis ipsi horum similium sanctorum ¹⁾ martyrum, confessorum, virginum, reliquorumque sanctorum exultent possidere venerabilia pignora. At nos horum carentes cunctorum, hos, ut ita fatear, post deum solos habentes, quasi indigne tractamus, eorumque de die in diem indigni virtutes videntes, velut increduli manemus, eis seruire dissimulamus. Hactenus de nostra desidia dixisse sufficiat. Nunc vos deprecor, pontifex inclite et nepos carissime, ut qui me inmeritum hoc opus subire fecistis, precibus apud communem patronum junctis, ut qui vos meritis suis ad pontificale decus conscendere statuit, dum vobis in futuro aput Christum dominum coronam glorie pro ²⁾ reportato lucro de creditis ouibus adquisierit, nobis saltem veniam criminum impetrare dignetur. Vestra eciam illustri sapiencia, quod nostra fatuitas insipienter ebulliuit, obnixe petimus obliterari, atque doctrina vestra decorari: auctoritate eciam vestra hec eadem firmare dignemini, quo saltem per parochiam vestram scribatur legaturque. Hiis itaque breuiter prelibatis, ad gesta eadem propalanda accingamur, tam meritis beati martyris quam precibus vestris suffulti, ³⁾ auxiliante domino nostro et saluatore Ihesu Christo.

1. Moravia, regio Sclauorum antiquis temporibus, fama memorante, creditur et noscitur Christi fidem percepisse, Augustini magnifici doctoris, ut aiunt, temporibus: Bulgri ⁴⁾ uel Bulgarii attamen longe ante eadem potiti fore referuntur gracia. Siquidem Quirillus quidam nacione Grecus, tam latinis quam ipsis Grecorum apicibus instructus, postquam Bulgarii crediderant, aggressus est in nomine sancte trinitatis ac indiuidue vnitatis eciam supradicte genti, Morauie degenti, fidem domini nostri Ihesu Christi predicare; et cooperante diuina gracia, postquam illos Christo lucratus erat, etiam apices vel characteres novos comperit, et uetus nouumque testamentum, pluraque alia de greco seu latino sermone sclauonicam in lingwam transtulit. Missas preterea, ceterasque canonicas horas publica voce in ecclesia resonare statuit: quod et usque hodie in partibus Sclauorum a pluribus agitur, maxime in Bulgariis, multeque ex hoc anime Christo Domino acquiruntur. Cumque quodam tempore memoratus Quirillus Romam caussa deuocionis ⁵⁾ adisset, a summo pontifice et ⁶⁾ a reliquis sapientibus et rectoribus ecclesie redarguitur, ut quid contra statuta canonum ausus fuerit missarum sollempnia instituere canere sclauonica lingwa? Illo humiliter satisfaciente illis, nec omnino eos mitigare valente arrepto psalterio

s přidáním antífón, již dávno byli by je uctili výmluvnými kázáními a vystavením přemnohých klášterů; ačkoli tak šťastni jsou, že ctihodné zástavy těchto podobných svatých, mučeničků, vyznavačů, panen a jiných svatých sami mají. Než my postrádající toho všeho a majíce, abych tak vyznal, po Bohu pouze tyto, skoro nehodně k nim se chováme, a vidouce co den cnosti jejich jako nevěřící zůstáváme a sloužití jim nechceme. Tolik o naší nebdalosti. Nyní prosím vás, slovuť biskupe a nejdražší vnuku, jakož jste mne nehodně k práci této přiměl, byste modlitbami u společného nám orodovníka mne podporoval, aby ten, jenž zásluhami svými dal vám dojiti hodnosti biskupské, až vám někdy u Krista pána korunu slávy za hojný zisk svěřených ovcí opatří, mně aspoň odpuštění hříchů vyžádati ráčil. Také vznešenou moudrostí vaší, cokoli nerozum náš nejpneho by vypustil, snažně prosíme, aby bylo vymazáno a učeností vaší krásně nahrazeno; konečně mocí důstojnosti své račtež potvrditi, aby to po okrsku vašem opisováno a čítáno býti smělo. Tolik krátce předeslavše počněme vypravovati skutky samy, jak zásluhami blahoslaveného mučeničika tak modlitbami vašemi podporováni, s pomocí pána našeho a spasitele Ježíše Krista.

1. Morava, země Slovanská, za starých dob, jak pověst připomíná, jak věříme a víme, přijala víru Kristovu, za času prý vznešeného učitele Augustina; Bulharům ale mnohem dříve dostalo se prý tétěž milosti. Jistý totiž Cyrill, rozený Řek, tak latinskému jako řeckému písmu vyučený, když byli Bulhaři uvěřili, přišel jmenem svatě trojice a nerozdílného boha svrchu jmenovanému národu, který na Moravě bydlel, kázat víru pána našeho Ježíše Krista; i vynašel přispěním milosti boží, když je byl Kristu získal, také nová písmena a přeložil starý a nový zákon a mnohé jiné z řecké neb latinské řeči na jazyk slovanský. Mimo to ustanovil, aby mše a ostatní předepsané hodinky obecným jazykem v chrámě se odbývaly, což podnes v krajích Slovanských větším dílem se děje, nejvíce v Bulharsku, a mnohé duše takto získány bývají Kristu pánu. Když jednoho času zmíněný Cyrill zaslíbiv se do Říma přišel, kárán jest od papeže a ostatních mudrců a ředitelů církve, že proti církevním předpisům se opovážil ustanoviti, aby mše čítána byla jazykem slovanským. Čině jim pokorně dost a nemoha jich úplně uchlácholiti, uchoopil žaltář a četl uprostřed verš žalmisty, v němž se praví: „chval každý duch hospodina“. I narážej na tento verš, pravil: „má-li každý duch chvá-

¹⁾ V univ. r. schází slovo to. — ²⁾ V univ. schází. — ³⁾ Univ. effulti. — ⁴⁾ Kap. Bulgri. — ⁵⁾ Univ. a kap. oracionis. — ⁶⁾ Univ. uel.

versum psalmigraphi in medium recitavit, quo dicitur: omnis spiritus laudet dominum. Et ipse versui alludens: *[si, inquit, omnis spiritus laudet dominum, cur me, patres electi, prohibetis missarum celebritatem modulari selavonice? seu alia queque de latino vel greco verbo eorum vertere in sermonem? Si enim quavis modo subuenire populo illi ut ceteris nacionibus lingua latina vel greca, omnimodo id presumpsissem. Sed cernens populum dure cervicis fore et omnino ydiotas et ignaros viarum dei, solum hoc ingenium omnipotente deo cordi meo inspirante comperi, per quod eciam multos illi acquisivi. Quapropter ignoscite mihi, patres et domini: siquidem et b. Paulus apostolus doctor gentium in epistola ad Corinthios inquit: loqui linguis nolite prohibere. At illi hec audientes et admirantes tanti viri industriam et fidem auctoritate sua statuerunt et firmarunt supra dicto sermone partibus in illis missarum solempnia ceterasque canonicas horas ymnizari.*

Ipsa autem b. Quirillus inibi persistens, monachicumque ¹⁾ habitum suscipiens, diem clausit extremum, relinquens supra memoratis in partibus fratrem suum nomine Methodium, ²⁾ virum strenuum omnique decoratum sanctitate, qui et postquam multos Christi domini manipulos in horreo congregaverat, ab ipso principe, qui partibus in illis tunc dominabatur et imperabat uniuerse terre ceu magnificus imperator, statuitur summus pontifex, habens sub se septem eiusdem sanctitatis pontifices. Sed quia ab ipso mundi exordio, vetiti postquam sumpsit amaritudinem protoplastus pomi, seminarium discordie inter humilitatem et superbiam, inter dilectionem et odium, et reliqua virtutum odoramenta viciorumque fetorem humani generis inimicus usque ad presens fundere non desistit, ac dolens populum suis semper serviciis mancipatum sibi subtrahi, veroque regi Christo domino acquiri, totis nequiciarum armis indutus novos satellites et gnaros ad tantam perfidiam bellandi adit, discordiarum venenata semina inter ipsos primarios rectoresque iactitat, superbie ac auaricie tela parat in tantum, ut Svatopluc, qui erat nepos principis uel regis religiosi, quique institutor et rector totius christianitatis seu religionis benignus extiterat, ipsum auunculum suum insidiis appetitum regno pelleret, visu privaret, vitamque eius veneno conaretur auferre. Sed hausto ille pestifero potu, protegente se diuina gracia, nil aduersi patitur. Dehinc Svatopluc tyrannide suscepta, fastu arrogancie inflammatus cum sibi militantibus sodalibus pontificis Methodii predicacionem mellifluam quasi respuit monitaque sacratissima non pleniter recepit: verum membra sua, scilicet plebem populumque suum partim Christo, partim dyabolo seruire exhibuit. Quapropter a pontifice beate memorie supra

liti hospodina, proč bráníte mi, vyvolení otcové, čistí mši po slovansku? proč jiné věci z latiny neb řečtiny převáděti na jejich jazyk? Kdybych byl nějak mohl dostati se k národu onomu, jako k druhým národům, jazykem latinským neb řeckým, nikterak nebyl bych se toho odvážil. Než vida lid tvrdošijný, který jen své zvláštnosti miloval, ale cest božích neznal, jen tohoto prostředku vnuknutím všemohoucího boha jsem našel k získání jemu mnohých, což se také stalo. Pročež odpusťte mi, otcové a páni; praví svatý Pavel, apoštol a učitel národů, v listu ku Korintským: „jazyky mluví jim nebraňte.“ Oni pak slyšíce to a obdivující se píli a věrností tak velkého muže mocí důstojenství svého ustanovili a potvrdili, aby jazykem svrchu jmenovaným v končinách oněch mše a ostatní předeepsané hodinky zpívány byly.

Sám pak svatý Cyrill zůstav tam a přijav na se roucho mnišské život skončil, v končinách ale svrchu jmenovaných zanechal bratra svého jmenem Methoda, muže horlivého a vši svatosti ozdobeného. Týž shromáždil mnohé sluhy do ovčince Krista pána od knížete, který v končinách oněch tenkrát panoval a vši zemi vládl jako vznešený císař, dosazen byl za arcibiskupa maje pod sebou sedm biskupů též svatosti. Než poněvadž od počátku světa, když byl první člověk trpkostí zapovězeného jablka okusil, sítě rozbroje, mezi pokoru i pýchu, mezi lásku i nenávisť, mezi ostatní vonné cnosti i zárodek neřestí, lidského pokolení nepřítel až podnes rozšívati nepřestává, žele toho, že lid otroctví jeho vždy podrobený od něho se uchyluje a pravému králi, Kristu pánu, poddává, všemi zbraněmi nešlechtnosti ozbrojen k novým žoldněřům a spůsobilým k tak padoušskému válčení se obrátil; i nasil jedovaté sítě různic mezi první muže a vládaře a přistrojil střely pýchy a lakoty tak, že Svatopluk, vnuk nábožného knížete či krále, jenž byl křesťanství zavedl a dobrotivě řídil, vlastního ujee svého úkladně vlády zbavil, oslepil a otrávití chtěl. Než jemu, ačkoli smrtonosný nápoj vypil, ochranou milosti boží nic zlého se nestalo. Ujavší se potom vlády Svatopluk hrdopýchou pobádán se služebními sobě soudruhy sladkotokého kázání arcibiskupa Methoda si nevšímal a nejdůtklivější napomínání jeho nechtěl přijímati, nýbrž nechával údy své, totiž lid, dílem Kristu, dílem ďáblu sloužiti. Pročež od biskupa blahoslavené paměti svrchu jmenovaného krajina jeho a země se všemi obyvateli do klatby dána, s polmi a plodinami rozmanitou pohromou stihána až podnes smutný poskytuje pohled. Dánať jest v plen, zajetí, lup, poušť a v posměch všem

¹⁾ Kap. monachalemque. — ²⁾ Univ. Metudium.

notato pagus eius et rus ¹⁾ cum habitantibus incolis anathemate percussa cum sulcis suis et fructibus diuersis cladibus attrita usque in hodiernum diem deflentur. Data est enim in direpcionem et captiuitatem et predam et derisum et desolacionem et insibilum vniuerse carni gradienti per eam: quoniam non est societas lucis ad tenebras ²⁾ nec coniunctio Christi cum Belial. Quorum exempla nos quoque videntur respicere, qui eisdem passibus conamur incidere: quoniam qui domum vicini sui conspiciat concremari, suspectus debet esse de sua.

2. At vero Sclavi Bohemie ipso sub Arcturo positi, cultibus ydololatrie dediti, velut equus infrenis sine lege, sine ullo principe vel rectore vel vrbe, uti bruta animalia sparsim vagantes, terram solam incolebant. Tandem pestilencie cladibus attriti, quandam pythouissam, ut fama fertur, adeunt, postulantes ab ea spiritum consilii, responsunquē diuinationis. Quo accepto ciuitatem statuunt, nomenque inponunt Pragam. Posthinc inuento quodam sagacissimo atque prudentissimo viro, cui tantum agriculture officium erat, responsione pythouisse principem seu gubernatorem sibi statuunt, vocitatum cognomine Przemysl, iuncta ei in matrimonio supramemorata pythouissa virgine. Sicque a clade et multiplici peste tandem erati, dehinc a supra memorato principe ex sobole eius rectores seu duces preposuere sibi, seruientes demoniorum simulacris et profanis sacrificiorum ritibus bacchantes, donec ad extremum dominatus eiusdem regni peruenit ad vnum ex eisdem principibus ortum, vocitatum Borzywoy. Hic cum excellentissime forme et egregie iuuentutis flore nitesceret, quodam tempore negocii sui populique sibi commissi causa ducem summum vel regem Svatopluc Morauie adiit, a quo benigne suscipitur et ad conuiuium pariter cum reliquis asciscitur. Verum sessionis ei locus inter christicolos minime conceditur, sed ritu paganorum ante mensam pauimento iubetur insidere. Cuius presul Metudius iniurie condolens fertur dixisse ad eum: ve, inquit, quod tu talis tantusque haud erubescis a principalibus repelli sedibus, cum et ipse in fascibus ducatum obtineas, sed magis cupias ob nefandam ydolorum culturam cum subulcis humotenus incubare? At ille: quid, inquit, ob huiusmodi rem periculi pacior? uel quid boni mihi confert christianitatis ritus? Si, inquit presul Metudius, abrenunciaueris idolis et inhabitantibus in eis demonibus, dominus dominorum tuorum efficiaris, cunctique hostes tui subilientur dicioni tue et progenies tua augmentabitur velut fluius maximus, in quo diuersorum conflunt fluentia riuulorum. Et, si, inquit Borzywoy, res ita se habet, que mora est baptizandi? Nulla, inquit pontifex: tantum paratus esto ex integro corde credere in deum patrem omnipotentem, eiusque vnigenitum dominum nostrum Jesum

lidem, kteří kráčeji po ní, poněvadž není spolku mezi světlem a tmou, ani mezi Kristem a Belialem. Příklad tento zdá se dotýkati také nás, kteří po těchže cestách počínáme kráčet; neboť kdo dům souseda svého spatří hořet, má býti pečliv o svůj.

2. Slované pak v Čechách, bydlíce na severu, modloslužebnosti byli oddáni, a jako bezuzdý kůň bez zákona, bez knížete neb vladaře, bez města žijíce a jako nerozumná zvířata semotamo se potulující jen po venkově obývali. Konečně morem a pohromami hubeni k jisté věstkyni, jak pověst vypravuje, se obrátili, žádající ji za radu a odpověď proročkou. Obdrževše ji založili město a pojmenovali je Prahu. Našedše potom chytrého a opatrného muže, jenž pouze vzděláváním polí se zabýval, po výroku věstkyně knížetem čili vládařem učinili, jmenem Přemysla, dávouce mu za manželku svrchu zmíněnou věstkyni a pannu. Takto konečně pohrom a všelikerých nemocí zbaveni jsou. Od té doby z potomstva svrchu jmenovaného knížete vládaře čili vojvody si vybírali, sloužíce modlám a přinašující jim po obřadu pohanském oběti, až konečně našejíce jim se dostala jednomu z těchže knížat polská říše se dostala jednomu z těchže knížat polské, jmenem Bořivoji. Týž skvěje se krásou těla a kvetoucím mládím jednou za jistou záležitostí svou a lidu sobě svěřeného k svému vojvodovi čili králi Svatoplukovi na Moravu se odebral; i přijat jest laskavě od něho a zároveň s ostatními pozván k hostině. Ale nedáno mu místa k sezení mezi křesťany, nýbrž po zvyku pohanů vykázáno mu sedět před stolem na podlaze. Této potupy jeho zželelo se biskupu Methodovi, i řekl prý jemu: „Aj muži takový a tak velký, nestydíš se, žeš odstřčen ze sedadel knížecích požívaje také důstojenství vévodského, než spíše volíš pro ohavnou modloslužbu ležeti na zemi s pasáky?“ Ale on odpověděl: „v jaké nebezpečí se pro takovouto věc vydám? Aneb co dobrého přinese mi obřad křesťanský?“ „Odřekneš-li se,“ řekl Method, „modlám a zlých duchů v nich obývajících, staneš se pánem pánů a všichni nepřátelé tvoji podrobeni budou moci tvé, potomstvo tvé rozmnoženo bude jako převeliká řeka, do níž vody rozličných potoků vtekají.“ I řekl Bořivoj: „má-li se věc takto, jak dlouho třeba odkládati křtu?“ „Není třeba prodávati,“ odpověděl biskup, „pouze hotov buď z čistého srdce věřiti v hoha otce všemohoucího, v jednorozeného syna jeho pána našeho Ježíše Krista, a v ducha svatého osvěcovatele všech věřících: než

¹⁾ Univ. supranominato humus eius cum habitantibus. — ²⁾ Univ. luci.

Christum et in spiritum paraclitum, illuminatorem omnium fidelium: non tantum mundialis caussa substance, verum etiam capessende salutis tue anime et acquirende perennitatis glorie, simul etiam percipiende societatis sanctorum et ineffabilis leticie eorum. Hiis et huiusmodi mellifluis exhortacionibus accensa mens iuuenis estuabat gratiam baptizmi percipere, et ut nulla mora fieret, cum suis omnibus, qui eum comitabantur, terretenus pedibus pontificis aduoluti obnixius postulauere. Quid plura? Mane facto ipsum ducem cum suis triginta, qui secum aduenerant, catechizans,¹⁾ peractis ex more ieiuniorum solempniis, sacrosancto baptizmati fonte innotuit, pleniterque eum de fide Christi instruens, multis locupletatum donis ad propria redire concessit, tribuens ei venerabilis vite sacerdotem nomine Caich. Qui reversi in sua in castello, cui inerat vocabulum Hradicz²⁾, supradictum sacerdotem statuunt, fundantes ecclesiam in honorem b. Clementis pape et martyris, multa detrimenta sathane ingerentes, populum multum³⁾ Christo domino acquirentes.

Que cernens perfidus ille chelydrus propriis armis sumptis antiqua bella repetit, populum cunctum Boemorum in furorem principis accendit, eo quod paternos mores relinqueret et novam atque inauditam sanctitatis legem christianorum arriperet. Surgunt aduersus eum vno animo eademque sententia, suisque eum a finibus perturbare conantur, seu etiam vitam ipsam auferre moliantur. Quo agnito princeps sese ab eis remouit, rursusque regem Svatopluc seu pontificem Metodium Morsuie repetiuit, a quibus charissime et ut decebat, suscipitur: aliquantulumque apud eos degens, perfectius doctrinam Christi nanciscitur. At vero plebs prefata⁴⁾ in nequicia sua permanens, quemdam ducem Stroymir, nomen cuius in latinum vertitur sermonem: rege pacem, qui apud Teutonicos perfingus exulabat gente ex sua, missis legatis ad propria eum reducant, sibi que principem statuunt. Verum quoniam veritas minime fallit, que ait in euangelio: omnis plantacio, quam non plantauit pater meus celestis, eradicabitur, dissipatum est consilium prauorum velociter. Nam isdem eorum electus dux, licet ex eisdem genitus foret, diuturna tamen exulacio eum proprii priuauerat labii eloquio. Quapropter a suis electoribus reuocatur, se ipsos primum accusantibus, quod talem sibi elegissent, cuius neque sermonem nossent haurire, quodque clamores aures eius, ignaras lingue sue, penetrare non valerent. Et quoniam dei prouidencia disponente supra memoratus princeps Borziwoy plurimos amicorum inibi secedens reliquerat, agitur eorum consilio, ut animus furenciam plebium erga benignum rectorem mitigaretur, atque aduersus inuasorem perfidum toto animu instigaretur ad necem. Verum quoniam pars quam maxima perfidorum tyranno fauebat, incunt

nejen za účelem světské výhody, nýbrž i za účelem spasení své duše a získání věčné slávy, zároveň také abys účasten se stal spolku svatých a nevýslovně jejich radosti.“ Tímto a takovým přívětivým napomináním rozpálena jest duše mladého muže, i vřel touhou po milosti křtu. A aby se neprodlévalo, se všemi svými průvodci objav nohy biskupovy snažněji žádal. Zkrátka druhého dne ráno vojvodu s třiceti jinými, kteří přišli s ním, o člancích víry poučil, a když byli podle zvyku púst vykonali, pokřtil. Vyučiv ho potom víře úplněji, mnohými dary obdařeného domů propustil i přidal jemu kněze ctihodného jmenem Kaicha. Navrátivše se domů usadili svrchu jmenovaného kněze v místě opevněném, jemuž jméno bylo Hradec, a založili tam chrám k počtě sv. Klementa papeže a mučedníka, činíce mnohé škody satanovi a získávajíce mnoho lidu Kristu pánu.

To vida zrádný onen ďábel vlastních zbraní se uchopil a staré války počal; i popudil všecken národ Český k sběsilosti proti knížeti, protože prý oteckých mravů zanechal a nového a neslýchaného zákona křestanství se přidržel. Povstali jednomyšlně proti němu, a hleděli jej vyhnati ze země, ba i životu jeho úklady strojili. To seznav kníže sám od nich se odebral a opět ku králi Svatoplukovi, či k biskupu Methodovi na Moravu se uchýlil, od nichž nejlaskavěji, a jak se slušelo, přijat jest; i meškaje u nich po nějaký čas důkladněji se vyučil nauce Kristově. Ale zmíněný lid setrvaje v nešlechtnosti své jakéhož vojvodu Stroymira, jenž u Němců ve vyhnanství se zdržoval, skrze posly domů uvedl zpět a dosadil sobě za knížete. Než poněvadž pravda nikterak neklame, jak praví euangelium: „každá bylina, kterou nesázal otec můj nebeský, s kořenem bude vypleta,“ rozmetán jest rychle úmysl zlých. Neboť ačkoli týž jejich vyvolený vojvoda z téhož národa byl posel, přec dlouhé jeho vyhnanství vlastní jeho řeči jej zbavilo. Pročez od voličů svých jest zavržen, kteří sami na sebe žalovali, že takového si vyvolili, jehož řeči ani nerozumějí a který nerozumí jim. A jelikož prozřetelností boží svrchu zmíněný kníže Bořivoj vycházeje ze země přemnohé přátele byl zanechal, spůsobeno jest od nich, že smýšlení sběsilého lidu o dobrotivém vladaři se uchlácholilo, proti nevěrnému útoci celou silou až k vraždě roznítilo. Než poněvadž převeliký počet nevěrných novému vladaři přál, usnesly se obě strany, že vyšedše z hlavního města Prahy na poli se poradí o dalším počínání. Ale ošemetná strana nevěřících v nešlechtnosti své přinášeje s sebou tajně zbraň a brnění na pole proti

¹⁾ Univ. catechizans. — ²⁾ Míni se tu Lewý Hradec u Roztok. — ³⁾ Univ. schází. — ⁴⁾ Týž perfecta.

consilium partibus ex utrisque, quo civitatem, metropolim Pragam scilicet egredientes, in campo, quid sibi gerendum foret, perquirerent. Sed perfida pars perfidorum perpere agens, arma secum loricasque occulte in eundem campum deferens, piorum adversus partem signum occultum necis inter se condixit: scilicet, ut si ibi, qui ex parte principis Borziwoy erant, eis assentiri nolent, quilibet eorum excelsa voce occultum in medio proclamaret signum, inquit: variemus, variemus nos: sicque jam loriceis et galeis, quas abscondite tulerant, induti, universos sibi contradictores frameis necarent. Quod consilium eorum pessimum minime partem Borziwoy latuit. Itaque et ipsi loriceis sub tunicis induti procedunt in campum pro definiendo statu principis. Cumque parti Stroymir non placuisset consultus partis Borziwoy, vnus eorum vocem in altum eleuans proclamat: Eia nostri variemus nos. Qua voce hausta et cognita, pars Borziwoy, que et loricata sub tunicis aduenerat, bene, inquit, bene dixisti: ecce nunc diuersis coloribus apparebis variatus: sicque ferro obtruncato illo, cunctos eius socios fugam inire coegerunt, eorumque falsum principem ex patria pepulerunt. Morauiam dehinc properantes, pristinum duces reducentes, loco proprio restituunt. Quoniam isdem princeps Morauie degens omnipotenti deo votum vouerat, videlicet, quo si eum dominus ad propria cum honore reduceret, basilicam in honorem beate dei genitricis et perpetue virginis Marie edificaret, reuersus sine mora votum suum implere studuit in ipsa ciuitate Pragensi. Hic primus fundator locorum sanctorum congregatorque clericorum et tantille, que tunc fuit, religionis institutor extat.

3. Habuit etiam uxorem nomine Ludmilam, filiam Slauiboris comitis ex prouincia Sclavorum, que Pšov antiquitus nuncupabatur, nunc a modernis ex ciuitate nouiter constructa Myelnik vocitatur. Que sicut par ei fuerat in errore gentilitatis immolando simulacris, ita et in religione christiana imitando, immo precellendo virtutes sui viri, facta est vere Christi famula. Suscepit autem ex ea sepe memoratus princeps tres filios, totidemque filias, et ut ei b. Methodius propheticis ore predixerat, cottidianis incrementis cum omni gente sua regnoque augmentabatur, peractoque temporis sui cursu plenus dierum bonitateque diem clausit ultimum tricesimum quintum vite sue complens annum.¹⁾ Suscepitque pro eo regnum eius primogenitus filius ipsius Zpítigneu, cunctis virtutibus bonitatis famaue sanctitatis admodum fulgens. Imitator siquidem factus patris, fundator extitit ecclesiarum dei, congregator sacerdotum clericorumque, perfectusque in fide Christi peractis vite sue annis XL luce ex hac migravit, astra petens. Cuius post transitum frater eius Wratizlau regni suscepisse dignoscitur gubernacula, du-

straně pobožných tajné znamení vraždy mezi sebou umluvila; totiž kdyby přívrženci knížete Bořivoje s nimi souhlasiti nechtěli, aby každý z nich vyřkna nahlas tajné heslo: „proměňme se“ brnění a přilbu, jež měl v úkrytě, oblekl a potom aby všechny protivníky své oštěpy pobili. Tento ohavný úmysl jejich nezůstal tajným strany Bořivojovy. Pročež i oni vycházejíce na pole k ustanovení knížete oblekli brnění pod šat. Když pak straně Strojmirově nelíbilo se usnešení strany Bořivojovy, vykřikl jeden z nich: „aj našinci, proměňme se!“ Uslyševše to přívrženci Bořivojovi, kteří pod šatem obrnění byli přišli, „dobře,“ zkríkli: „dobře“ s řekl; nyní změněn v rozličných barvách se octneš;“ a probodnuvše jej všecky jeho soudruhy přiměli k útěku, nepravého pak knížete vyhnali z vlasti. Pospíšivše na Moravu dřívějšího vojvodu uvedli nazpět a dosadili na stolec jeho. Jelikož ale též kníže za pobytu svého na Moravě všemohoucímu bohu zaslíbil, uvede-li jej pán se ctí domů nazpět, že vystaví chrám k počtě blahoslavené boží rodičky a neporušené panny Marie, navrátil se bez meškání slibu svému dostátí hleděl v samém městě Pražském. Tento jest první zakladatel míst svatých, shromažďovatel kněží a závodčí náboženství, tenkrát jen malinko rozšířeného.

3. Manželku měl jmenem Ludmilu, dceru Slauibora, lecha z kraje slovanského, který od starodávna Pšov se jmenoval, nyní od novějších podle města nedávno vystaveného Mělník se nazývá. Tato jako rovna mu byla v bludu pohanském, obětující modlám, tak v náboženství křesťanském jej následovala; ba převyšující cnostmi muže svého pravou služkou Kristovou se stala. I porodila jmenovanému knížeti tři syny a tolikéž dcer; a jakož pak jemu sv. Method prorockým hlasem byl předpověděl, co den prospíval se vším lidem svým a šířila se říše jeho; dokončiv pak běh života svého zemřel v třicátém pátém roce věku svého. I dostal se po něm k vládě prvorozený syn jeho Spítihněv, veškerými cnostmi dobroty a pověstí svatosti převelice skvělý. Následuje totiž otce svého zakládal chrámy boží, shromažďoval kněze a osoby duchovní a dokonalý byl ve víře Kristově; dosáhnuv pak 40 roku života ze světa vyšel putuje k hvězdám. Po smrti jeho bratr Wratizlav vlády se ujal, pojav manželku jmenem Drahomíru z kraje Slovanů pohanských, kteří se nazývají Stodorané. Ta byla druhá Jezabel, která

¹⁾ Univ. triginta quinque vite sue compl. annum.

cens uxorem nomine Dragomir, ex provincia Sclanorum ¹⁾ paganorum, que Ztodor dicitur, Jezabeli illi assimilandam, que prophetas malicia sua trucidavit, seu Eve protoplasti uxori, que Cain et Abelem enixa est. Siquidem Dragomir peperit ex ipso principe natos binos, vnum vocitatum Wenceslaum, alterum vero Boleslaum. Sed hec locum suum prestolantur.

Igitur religiosa matrona Ludmila viduata viro, orbata iam filio vno maiore, in domo propria consistens, memor pristine ignorancie errorisque, cottidie cum lacrimis preterita deflebat crimina, et sicut antea exhibuerat membra sua seruire immundicie et iniquitati ad iniquitatem, ita demum exhibebat eadem seruire iusticie in sanctificationem, dicens illud apostoli: quem fructum habui tunc in illis, in quibus nunc erubescio? Testantur hoc inopie pauperum frequenter subleuate ab ea, quorum indigenciis ut mater obsequabatur, esurientes alens, sicientes refocillans, peregrinos et egenos vestimentis tegens. Testantur etiam clerici, quos deuota mente ceu natos proprios procurabat. Cunctis etiam hiis silentibus testantur case Christi, quas diuersis ditauit opibus auri, argentique, non ut quibusdam moris est, ex rapinis vel substantia egenorum, sed de sibi collata a deo substantia. Pia atque mansueta in cunctis omnibusque beneuolencie fructibus repleta. In eleemosynis larga, in vigiliis pernox, in oracione deuota, in charitate perfecta, in humilitate profusa, in obsequiis seruorum dei succincta tantum, ut quibus diurne lucis solacium minime adimplere valeret, noctis in latibulo domesticorum per manus solacia allegare desudaret, evangelicum implens illud, quo iubetur agapen agere sinistra nostra ignorante, quod faciat dextera. Verum cuncta uirtutum eius insignia stylo si conemur depingere, lux diurna nobis ante deficiet quam pagina. Et quidem ianua domus eius nocte dieque omni transeunti patuit, ita ut cum b. Iob proclamare ualeret: ostium meum uisitori patuit, oculus fui ceco et pes claudis, mater orphanorum, consolatrix viduarum, vincitorum seu carceratorum indefessa uisitatricis, et in cunctis operibus perfecta bonis.

Igitur, uti prelibauimus, cum prefatus dux Wratislaus in regno fratris sui defuncti succederet, firmato regno basilicam in honorem b. Georgii martyris statuit, sed morte preuentus eius consecracionem diu desideratam minime perspexit: filium uero suum etatis preeuntis Wenceslaum estuantis animi in lege diuina literis imbuendum tradiderat in ciuitatem, que Budec ²⁾ vocabatur, ubi ab antecedente fratre suo Spitigneo in honore principis apostolorum b. Petri consecrata inerat et inest ecclesia. Cumque sagax ingenio cuncta, que a pedagogo sibi tradita forent, spiritu sancto inspirante alte memorie traderet, genitore interim ex hac uita migrante anno-

v nešlechtnosti své proroky povraždila, čili druhá Eva, manželka prvního člověka, jež porodila Kaina a Abela. Porodilať knížeti dva syny, jednoho jmenem Václava, druhého Boleslava. Než o tom na svém místě.

Nábožná paní Ludmila, ztrativši napřed muže potom i staršího syna, v domě vlastním zůstávala, a pamětlivá jsouc prvější nevědomosti své a bludu svého každého dne oplakávala minulé nepravosti; a jako před tím údům svým dávala sloužiti nečistotě a nepravosti, tak nyní měla je k službě spravedlnosti a svatosti, říkajíc s apoštolem: „jaké ovoce měla jsem tenkrát z toho, čímž nyní se rdím?“ O tom svědčí časté podporování chudých, o jejich potřeby jako matka se starala, krmíc hladové, napájíc žíznivé, odívajíc cizí a nahé; o tom svědčí dále kněží, o něž zbožnou myslí jako o vlastní syny se starala; a kdyby všechna tato svědectví mlčela, svědčí o tom příbytky Kristovy, jež rozličnými dary zlatými a stříbrnými obohatila, nikoli jak někteří dělávají, z lupu a majetku chudých, nýbrž z majetku od boha sobě svěřeného. Byla pobožná a tichá ve všem a všeho ovoce dobroty plná. V almužnách štědrá, v bdění neunavná, v modlení nábožná, v lásce dokonalá, v pokoře ponížená, v obsluhování sluhů božích tak ochotná, že kterým za dne útěchy poskytovatí nestačila, v úkrytě nočním po sluhách svých útěchu opět a opět posílala, vyplňujíc slova evangelia poroučející dobročinnost, tak aby nevěděla levice, co dělá pravice. Než kdybychom chtěli všechny její znamenité cnosti vypisovati, nedostávalo by se nám spíše světla denního než blány. Vrata domu jejího ve dne v noci každému okolo jdoucímu byla otevřena, tak že s blahoslaveným Jobem zvolati mohla: „vrata má otevřena byla počestnému;“ „okem jsem byl slepému a nohou chromému.“ Matka sirotků, těšitelka vdov, uvězněných neunavná navštěvovatelka, a ve všech dobrých skutcích dokonalá.

Když tedy jmenovaný vojvoda Wratislav, jak jsme napověděli, po smrti bratrové vládu nastoupil, upevniv vládařství své, chrám k počtě svatého Jiří mučeníka založil, než předstížen byv smrtí tak dlouho kýženého vysvěcení jeho nikterak se nedočkal. Syna pak svého staršího Václava, hochu járého ducha, na učení zákonu božím a umění literárnímu dal do města nazvaného Budeč, kde od předchůdce svého, bratra Spitigněva, k počtě knížete apoštolského sv. Petra chrám založen byl a jest. Tento vtipného jsa ducha vše, co od učitele svého uslyšel, vnuknutím ducha svatého paměti své hluboko vštěpoval; když pak otec jeho zatím dosáhnuv as 33 roku věku

¹⁾ Kap. hominum. — ²⁾ Kap. Budess.

rum ferme XXXIII reuocatur metropolitanam in urbem Pragam, sedemque in paternam ab omni plebe sublimatur. Sed quoniam puericie uel adolescentie necdum perfecte florem mundauerat, inicio cuncti satrape prudenti consilio beate Ludmile, famule Christi, ducem ipsum rudem cum fratre suo Boleslao educandos commiserunt, donec illis robur etatis fauente deo accresceret. Quo viso mater supradictorum puerorum, que viduata viro, solio eiusdem vtebatur, dyabolo instigante totum venenosi pectoris animum in famulam dei Ludmilam accendit, malisque suspicionibus aretatur, estimans ob educationem iuuenum, quos socru sui cunctus comiserat populus educandos, se regno rebusque priuari, illamque sibi dominatum nanciscituram vniuersum: initoque peruersissimo cum filiis Belial consilio, toto annisu eam extinguere molitur. Venerabilis autem et deuota Christi famula Ludmila hoc cognito humilitatis atque paciencie arripens arma contra arrogancie stimulum, per internuncios mandare studuit nurui inquiens: non aliqua regni tui porcio male blandientis cupiditatis ardore animum invasit meum, neque tui dominacionem cupio ullam habere. Recipe filios tuos, et ut animo libet, regna cum illis: mihi met vero libertatem concede seruendi omnipotenti Christo, quocumque tibi locorum placet. Verum ut asolet fieri semper, ut in quantum se humilitas pro deo incuruauerit, in tantum se arrogancie fastus dyabolo impugante erigat, mitissimam atque benignissimam precem sancte Ludmile ductrix, nurus videlicet sua, non solum suscipere, verum insuper audire contempsit. Quod cernens Christi famula, memorans illud apostolicum: nolite resistere malo, sed date locum ire, et illud ewangelicum: si persecuti vos fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam, a ciuitate metropolitana se cum suis auferens castellum quoddam haud longe, cui vocabulum inest Tetin, adiit: tanto magis se virtutum gemmis ornans, quanto cercior erat, mox se persecutore persequente martyrii palmam promereri: oracioni deuotissime insistens, vigiliis et ieiuniis insudans, elemosinis largam cunctis manum prebens. Beatus vero Wenceslaus, tenere licet adhuc etatis esset, cum matre degens, eciam spiritu prophecie in illis tunc diebus clauit, cunctaque, que ventura erant, Christo domino sibi reuelante cognouit aperta visione. Noctis conficinio forte cuiusdam presbyteri Pauli, qui sepe memorate b. Ludmile lateri deuotus inherens deuotissime obsecundabatur, atrium, quod amenis et vastis edium muniabatur ambitibus, sub sancti deoque pleni Wenceslai clarissimo obtutu, omni menium cultu desertum, et humane possessionis habitacione omnino comparuit alienum. Quod, videlicet ipse pulsa somni carnalis grauitate, cordis speculatione peruigili excitatus quibusdam, que visa sunt, prudenti sermone innotescens, subindeque quid verius futurum edita jam prenunciasset ostensio, prophetante ore edisserens, con-

svého ze života tohoto vykročil, povolán jest do hlavního města Prahy nazpět a povýšen ode všeho lidu na stolec otcovský. Než poněvadž chlapeckému neb jinošskému věku ještě úplně neodrostl, usnesli se všichni župané, že svěří blahoslavené Ludmile, služebnici Kristově, nezkušeného vojvodu s bratrem jeho Boleslavem k vychování, pokud by s pomocí boží věkem nedospěli. Vidouc to matka svrchu jmenovaných hochů, která co vdova na stolec manžela svého dosedla, vnuknutím ďábelským vším hněvem jedovaté duše své proti služebnici boží Ludmile vzplanula a ohavným podezřením se soužila, domnívajíce se, že, poněvadž všecken lid hochy tchýni na vychování svěřil, oloupena bude o vládu a moc, a ona pak že veškeré panování získá; i berouc nejohavnější radu se syny Belialovými všemožnou jala se strojiti jí zkázu. Ctihodná ale a nábožná služebnice Kristova Ludmila dověděvši se toho chopila se zbraní pokory a trpělivosti proti hrđopýše; i vzkázala po poslech snaše své rkouc: „po žádné části vlády tvé hřšně jsem nezatoužila, ani žádného panování nad tebou si nežádám. Vezmi syny své nazpět, a jak ti libo, vládni s nimi. Mně pak dovol sloužiti všemohoucímu Kristu, na kterém místě chceš.“ Než jako vždy se stává, že oč se pro boha pokora poníží, o tolik poštváním ďábelským pýcha se vypne, vojvodkyně laskavé a přívětivé prosbě svaté Ludmily nejen nechtěla vyhověti, než ani jí vyslechnouti nechtěla. To vidouc služebnice Kristova a pamatujíc na slova apoštola: „neodporujte zlému, nýbrž vyhlýbejte se hněvu“ a na slova ewangelia: „budou-li vás pronásledovati v městě jednom, utecte do druhého“ z hlavního města se svou družinou na jistý hrad jmenem Tetin se odebrala. I zdobila se drahým kamením eností tím více, čím jistěji věděla, že stíhati jí budou pronásledovnici a že brzy dojde palmy mučnické, setrvajíc v nábožných modlitbách, bdějíc a postíc se bez ustání, rozdávajíc štědrrou rukou almužny všem.

Svatý pak Václav, ačkoli byl ještě v útlém věku, přebýváje s matkou také duchem prorockým za oné doby se proslavil; i poznal vše, co přijiti mělo, zjevením Krista pána ve zřejmém vidění. Jednou za ticha nočního jistého kněze Pavla, jehož přátelské přílnutí k často zpomenuuté sv. Ludmile nejzbožněji bylo opětováno, dvár pěkným a pevným cimbuřím obehnaný, když svatý a boha plný Václav naň se díval, všech krásných zdí zbaven a příbytku lidskému zcela nepodoben se objevil. Vidění toto, když byl totiž sám tíži spánku tělesného se sebe střásl a jsa bdělý v rozjímání duševním se probudil, některým rozumně vypravuje, a co by zjev tento pravdivého předpovídal, ústy prorockými vykládaje takto svolané oslovil: „když jsem ležel na lůžku, draží přátelé a vy důvěrní sluhové, za ticha nočního, významného a velebného se mi dostalo vidění. Užřel jsem totiž obydlí kněze Pavla všech vyso-

uocatos huiusmodi dictis alloquitur: thoro me accubantem, dulces amici, vosque o familiares clientuli, noctis silencio grauis et alta sustulit visio: quomodo Pauli presbyteri porticum tota edificiorum sublimitate ac hominum cultu videbam penitus desolatam. Quo viso mestus deficior, ac interna pro dei fidelibus sollicitudinis molestia consternor, sed tamen immensa omnium cognitoris pietate in spem, qua credentibus cuncta posse promissum est, transferor, huius somnii veritatem imminente iam casu pernoscendam clare solutionis interpretamento ¹⁾ ob certam rei excussionem explanare aggredior. Domorum namque visa destructio felicem avie mee Ludmile, sancte ac venerabilis matrone, portendit obitum: que, videlicet matris mee tam genere quam operum eciam inquinacione gentilis, furiali cum aliquot ministris ad scelus eque paratis facta conspiracione non multum hinc processuro tempore clanculum ²⁾ irruentibus peruersorum armis, pro christiani nominis ac fidei professione corporis crudeliter subibit passionem. Porticus autem, ut visio testatur, populis ³⁾ deserta amplitudo, cleri nostro inclusi tutamine miserabilem prefigit e regno expulsionem, tocusque substancie non debitam amissionem. Enim vero execrabilis memorie genitrix mea secte vitali, quam pro toto posse confiteri, colere, cordetenus sequi et amare insto, et posthac aliorum irruocabilis instabo, mordaciter inuidens, eosdem diuersorum clericos ordinum, quia mecum sentire non negant, ope terrena priuatos, regno seuerius eiectum iri molietur. Hac denique sagacis coniectura prediunacionis mens veri conscia minime frustratur, sed ut interpretacionis congrua sonnerant indicia erga iam scripte peremcionem matrone, clerique longo adiacencium ambitu regionum ⁴⁾ in eius subieccionem, immo in ditissimam largitatem se prompte concedentis, ferocem expulsionem ordine incorrupto non longe post cuncta iam constat fuisse impleta.

4. Siquidem, ut prefati sumus, subtrahente se famula Christi Ludmila ab obtatibus perfidorum, in eodem castello, quo confugerat, ab inimicis insequitur. Ductrix enim prefata quosdam proceres suos, filios iniquitatis, Tunnam Gommonemque loquor, valida eum manu ad perdendam soerum suam Tetinum direxit. Prescia vero Christi memorata famula futurorum, ante fatum presbyterum suum Paulum accersens, monuit eum sacra missarum solempnia modulari; confessionemque suam ante conspectum scrutatoris cordium effundens benignissime, conscia iam de percipiendis beneficiis altissimi, armis se ipsam fidei totam muniens, oracioni procumbens deo preces effudit, quo eius spiritum, quem ipse creauerat, in pace dignaretur suscipere. Celebritate dehinc missarum peracta dominici se corporis et sanguinis participacione muniens, psalmodiam indefessa mente

kých zdí zbaveno a ode všech lidí úplně opuštěno. Z toho vidění smutek mne pojímá a vnitřní starost o věrné bohu tíží a leká; však přec jakož v nesmírnou laskavost toho, jenž vše zná, důvěru mám, kterou přemožení všeho věřícím přislíbeno jest, snu tohoto pravdu, která co nejdříve se objeví, k vůli jistému označení věci jasně vyložiti chci. Zboření domu šťastnou báby mé Ludmily, svaté a ctihodné stařeny, smrt znamená; ona totiž matky mé, tak rodem jako nešlechtností skutků pohanky, sběsilým s několika pomahači k zločinu ochotnými spiknutím a za nedlouhý čas zbraněmi nešlechtníků, kteří úkladně na ni vyrazí, pro vyznávání jména a víry křesťanské ukrutného utrpení zakusí. Vysoký pak dům, jak vidění svědčí, od lidu opuštěný značí kněží v něm pod naší ochranou obývajících žalostné vyhnání ze země a nezasloužené pobrání všeho statku jejich. Neboť proklatě paměti matka má nenávidí až k smrti stranu křesťansky žijící, ku které dle možnosti své se přiznává, kterou ctí, upřímně následovati a milovati nepřestávám a později nikdy a nikdy nepřestanu, duchovní osoby rozličných řádů, poněvadž se netají stejným svým smýšlením se mnou, statků zbaviti a ze země vyhnati se vynasnaží. Tímto výkladem prorocký duch jeho pravdy vědomý se nešklamal, nýbrž jakož vhodně znělo označení výkladu co do zavraždění jmenované již stařeny a co do krutého vypuzení okolního kněžstva, které se vládě jeho, či spíše bohaté štědrosti ochotně poddávalo, v tomže pořádku za nedlouho potom, jak obecně jest známo, vyplnilo se všechno.

4. Ačkoli se služebnice Kristova Ludmila, jak jsme nahoře pověděli, nevěřícím z očí uchýlila, na témž hradě, na který se byla utekla, pronásledována jest od nepřátel. Neboť nadzminěná vojvodkyně jisté velmože své, syny nepravosti, myslím Tumana a Kovana, se silným vojskem vyslala na Tetín na záhubu tehyně své. Než předvidajíc věci budoucí zpomenutá služebnice Kristova nahoře jmenovaného kněze svého Pavla zavolala; i požádala jej, aby mši svatou četl. Vyzpovídavši se nábožně před tváří toho, jenž srdce zpytuje, a vědouc, že účastna jest milosti nejvyššího, takto pak se důvěry plna zbrojíc nábožně se modlila k bohu, aby duši její, již byl sám stvořil, v pokoji ráčil přijmouti. Když byla potom mše přečtena, posílila se přijetím těla a krve páně, načez neunavnou duší jala se zpívati žalmy. Když nastal večer, ukrutníci svrchu poznamenaní

¹⁾ Univ. interpretamenta. — ²⁾ Univ. dandum. — ³⁾ Univ. Pauli. — ⁴⁾ Univ. religionum.

concinere studuit. Vespere vero facto, supra notati tyranni domum illius aggressi, valvas dirumpentes, reliquos sociorum forinsecus armatos frameis clypeisque statuunt. Ipsi autem capitanei homicide Tunna Gommoque, paucis secum assumptis, cubiculum, quo dei famula incumbabat, ostium dirumpentes, ingrediuntur bacchantes. Quibus b. Ludmila humili sub uoce: quenam, inquit, repentina uos uesania agitat? Et non erubescitis, neque mente pertractatis, quemadmodum egomet vos ceu filios proprios educaui, auro argentoque vestibus insignibus ditauit? Verum si qua in uobis mea iniquitas inest, intimate queso. At illi furentes, saxis rigidiores, aures ad hec obdurantes, non veriti sunt manus in eam proprias iniicere, lectoque extractam terretenus proiecerunt. Quibus illa: paulisper, inquit, oracioni me incumbere sinite. Quibus hoc concedentibus expansis orauit ad dominum manibus. Post hoc inquit: Mei interitus causa si aduentastis, obsecro, ut mucrone auferatis caput: exemplo martyrum sangwinem fundendo testimonium Christo perhibere gestiens, ac palmam martyrii cum ipsis sine fine percipere optans, quam etiam non dubitamus eam promeruisse, sacra scriptura testante: iustus quacunq; morte preoccupatus fuerit, anima eius in refrigerio erit. Funesti ergo carnifices preces eius uerbaque spernentes fune gutturi eius immisso suffocacione uitam illi abstulerunt presentem uicturam¹⁾ in eum cum eo, quem semper dilexerat, Jesu Christo domino nostro. Suscepit autem martyrium felix deoque deuota famula Christi Ludmila septima sabbathi die et XVII. calendas octobris prima uigilia noctis. Clerus uero eius cunctus uniuersique uernaculi utriusque sexus pastore perempto in diuersa sparsi, diuersis in latibulis latitantes, uitam presentem sibimet studuerunt conseruare. Post hoc recedentibus crudelissimis carnificibus ad funeris eius officium magno cum metu et ululatu conuenientes honestissime cuncta, que ad sepulturam fore cernebantur, peragentes terre glebam eius sanctissimam commendauere. Cruentissimi uero carnifices spoliis direptis dominam ad propriam regressi, gaudium illi permaximum intulerunt innocentis de nece, estimantes se in eternum locupletari, atque in eum uicturos, quibus atrocita et inextinguibilia gehenne ignis supplicia parata mox inerant. Prefata autem perfida domina perfidorum usurpans suppellectilem socrus sue cunctam cum ante fatis tyrannis regnare cepit, ditans eos propinquosque eorum ac familiam opibus eximiis auri argentique, vesteque preciosa inestimabili. Regnauerunt in tota provincia Bohemorum uelut magnifici duces, sed non ex deo.

Quibus opipare uiuentibus atque inestimabiliter gaudentibus letantibusque, ulcio iusta diuine uindictae improuise subsequitur impios, qui tam grande tamque crudele piaculum non horruerunt patrare,

do domu jejího vtrhli, ostatní druhy ostěpy a štíty ozbrojené venku postavili, sami pak náčelníci a vrahové Tuman a Kovan přibravše několik zbrojnošů k sobě a vyrazivše dvěře do ložnice, kde služebnice boží odpočívala, divoce se vedrali. I promluvila k nim svatá Ludmila pokorným hlasem: „jaká to zběsilost vás tak náhle pohání? Nestydíte se a zapomínáte, kterak já vás jako syny své vychovávala, zlatem a stříbrem i krásným oděvem obdarovávala? Než dopustila-li jsem se něčeho proti vám, prosím, povězte mi.“ Ale oni zběsilci, jsouce tvrdší kamene, toho neslyšeli; neostýchajíce se vložití na ni ruce vlastní, z lůžka ji vytáhli a vrhli na zem. I řekla jim: „nechte mne trochu se pomodlití.“ Když jí to povolili, sepnouc ruce modlíla se k pánu. Načež promluvila: „přišli-li jste mne zabít, prosím, abyste stáli hlavu mou.“ I chtěla po příkladu mučnické prolítím krve svědectví vydati o Kristu, i žádala dojeti s nimi palmy mučnické na věky, kterouž také nepochybujeme že zasloužila. Neboť praví písmo svaté: „jakoukoli smrtí sejde spravedlivý, duše jeho dojde okráni.“ Ukrutní ale kati nevšímajíce si proseb a slov jejich provaz na hrdlo jí hodili a zardousili tu, která žítí bude na věky s tím, kterého vždy byla milovala, s Ježíšem Kristem pánem naším. Podstoupila pak mučnické šťastná a bohu oddaná služebnice Kristova Ludmila sedmého dne, v sobotu, a sice 15. září podvečer. Všechno kněžstvo a služebnictvo její obojího pohlaví, když byla zabita pastýřka, rozptýlilo se; různě se skrývajíce hleděli zachrániti život uveřejší. Potom, když byli ukrutní kati odešli, k pohřbení jejímu s velkým strachem a nářkem se sešedše, a nejpočestněji vše, co k pohřbu náleží, připravivše nejsvětější tělo její položili do hrobu. Krví zbrocení pak vrahové vzavše, co se dalo uloupiti, k paní své se navraceli přinášejíce jí přeradostnou zprávu o zavraždění nevinné, i domnívajíce se, že na věky jsou bohatí a že věčně živi budou; a přec těžký a neskonalý trest pekelného ohně je brzy očekával. Nadzminěná nevěrná paní nevěrných pobravši všechn majetek tehyně své s těmito ukrutníky jala se vládnouti darující jim, příbuzným jejich a celé rodině skvosty zlaté a stříbrné a přenádherný šat. I panovali v celé zemi České jako znamenití vojvodové, ale nikoli z boha.

Když tak nádherně žili a převelice se radovali a jásalí, spravedlivý trest pomsty boží nenadále stihl bezbožníky, kteří se nebáli tak velkou a tak krutou vraždu spáchatí a nepočestné ruce své bez

¹⁾ Rps. ve sv. Kříži vydaný Wattenbachem uictura.

quo manus suas inhonestissimas in preclarissimam Christi famulam mouerent absque causa. Namque patre suo principe discordiarum dyabolo exagitante cocuos coetaneosque suos ceperunt contemptui habere omnes. Qua de re exereuit dissensio, odiumque per maximum inter ipsos primarios supra notatos, Tunnan videlicet Gommonemque, dominanque ipsorum, ita ut omnis cogitatus sermoque domine de interitu ipsorum die noctuque versaretur. Quod cernens memoratus tyrannus Tunna, irruente in se pauore horribili, cunctis cum sibimet affinitate iunctis ex eadem provincia fuga labens, omnibus exosus, vagus profugusque huc illucque versatus est, nemoque ex stirpe illius progenitus in propria ulterius reditum habuit. Gommo autem cum fuge latibula germano cum suo quereret, comprehensus atque capitali sentencie addictus cum fratre vitam presentem pariter et futuram amisit. At vero domina eorum cernens eos fugientes, omnem venenosi pectoris furorem in posteros eorum diffundens, vniuersos eorum a maiore usque ad minimum vna die vnaque sententia perdidit. Hoc quoque primum signum s. Ludmily claruit, dum dei disponente prouidencia ex interfectoibus eius nullus superfuit. Alii propriis de habitaculis secedentes in diuersaque fugientes, cunctis exosi effecti, diuina ulcione tacti exalauerunt spiritum vite. Paruuli eorum impiissima morte defuncti, quamplures vero capite gladio plexi sunt. Sic impletus est sermo dominicus, quem in ewangelio infit: omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit. Iisdem uero diebus ad tumulum beatissime et sepe memorate venerabilis matrone et martyris Ludmily diuina cooperante clemencia virtutum miracula preclara patuerunt. Nam ex eiusdem monumento tanta flagrantia miri ac suauissimi odoris emanauit, que cunctorum aromatum florumque odoramenta vinceret. Quamplures eciam cereos, lampadesque lumine flagrantes diuino intempe noctis silencio terque quaterque oculorum hauerunt acie. Que cuncta dominam, interfectricem ipsius videlicet, minime latuere. Quibus cognitis timore nimio prostrata, agendum quid sibi foret, ignorabat. Tandem rursus venenosum instaurans consilium apparitores suos Tetinis misit, quo venerabile corpus tumultatum iacebat, in mandatis iubens, quod domum super tumulum b. Ludmily statuerent in modum basilice, aptans ei nomen in honore b. Michaëlis archangeli, quo si deinceps inibi claruisset signum aliquod, non meritis beate martyris, verum sanctorum, quorum pignora inibi detinerentur, deputaretur. Quo facto tantus cunctos ingredientes basilicam horror inuasit, quod haud aliter, nisi veneracione cum maxima inibi auderent ingredi, preclaraque et insignia exhinc in eodem patuere loco virtutum miracula.

5. Hiis ita gestis annuente Christo olym electus dux b. Wenceslaus annos puericie transcendens gratissime flore iuuentutis nitescebat, cuncta, que a pedagogo apicum sibi tradita fuerant, alta memoria

příčiny pozdvihnouti na převelebnou služebnici Kristovu. Neboť vnuknutím otce jejich ďábla, knížete rozbrojů, počali všech současníků svých si nevšímati. Proto povstala roztržka a převeliká nenávisť mezi velmoži svrchu jmenovanými, totiž Tumanem a Kovanem a paní jejich, tak že všechno myšlení a mluvení paní té ku zkáze jejich dnem i nocí směřovalo. Když to zpozoroval ukrutník Tuman, pojal jej veliký strach; i dal se se všemi příbuznými svými z této země na útěk, a ode všech nenáviděnců psanec semo tamo se toulal; nikdo pak z rodu jeho nenavrátil se více domů. Kovan ale, když hledal s bratrem svým spásu útekem, chycen a s bratrem k smrti odsouzen ztratil život vezdejší i budoucí. Než paní jejich vidouc je utíkati všecken vztek jedovaté duše své na potomky jejich vylila a všechny od nejstaršího do nejmladšího jedním dnem a výrokem utratila. A tak první znamení svatosti Ludmily se ukázalo, že řízením prozřetelnosti boží z vrahů jejich žádný nezůstal živ. Druzí z domova různě uprehnuvše ode všech nenáviděnců a trestem božím stížení život svůj vydechli; synové pak jejich ohavnou smrtí sešli a větším dílem mečem postínání. Tak naplněno jest slovo páně v ewangeliu: „každý, kdo mečem zachází, mečem zhyne.“ V těchto pak dnech u hrobu blahoslavené a ctihodné paní a mučnice Ludmily působením milosti boží skvělé zázraky se udály. Neboť z hrobky její tak veliký zápach zvláštní a příjemné vůně vycházel, že všech drahých mastí a květů vůně převyšoval. Přemnozí také voskové svíce a svítilny božským světlem plápolati za ticha bouřlivé noci vlastníma očima tam viděli. To všechno nezůstalo nikterak tajno vládařky, jež ji byla dala zavraždit. Dověděvši se to velice se ulekla, i nevěděla co počíti. Konečně opět jedovatý úmysl převládl; i vyslala sluhy své na Tetín, kde ctihodné tělo leželo pohřbeno, poručivši jim, aby vystavěli budovu nad hrobem sv. Ludmily ve způsob chrámu, udávši i jméno, totiž k počtě sv. Michaëla archanděla; kdyby totiž potom nějaké znamení tam se událo, aby připsováno nebylo zásluhám svaté mučnice, nýbrž svatých, jichž ostatky by se tam nacházely. Když se to bylo stalo, tak velká hrůza všechny do chrámu vstupující pojímala, že jen s největší uctivostí a pokorou do něho vstupovati si troufali; i děly se tam potom vzácné a znamenité zázraky.

5. Co se toto dalo, řízením Kristovým druhdy vyvolený vojvoda sv. Václav překročiv leta chlapectví překrásným květem jinošství se zastkvěl, a chovaje vše, čemu byl od učitele se naučil, hluboko

reoluens, animo estuanti opere implere cupiebat, quod aure perceperat. Quapropter genitrix ipsius perfida cum quibusdam sibi assentientibus filiis Belial, invidentes actibus illius, studiisque sanctissimis, inuito inuicem consilio dixerunt: heu quid agimus, quove nosmet vertemus? Princeps siquidem noster, qui a nobis in regni fastigio sublimatus est, peruersus a clericis et ceu monachus factus, per abruptam et adswetam vitiorum nostrorum semitam nos gradi non sinit. Et si hoc nunc in puericia vel adolescencia gerit, quid putas facturum est in inuentute vel senectute? Ab illo ergo die nimis importuni esse ei ceperunt, nimis increpantes, aliaque perplura importuni ingerentes scelera. Que cuncta vir deo carus armis fidei repellens, et clipeo se paciencie muniens, animo illeso perfererat. Siquidem et clericos eius et quosdam religiosos, quorum doctrina ipse pascabatur, insidiis assiduis impii appetentes trucidare moliti sunt, minisque maximis terruerant, quia nemo illorum ad eum accessum quiret habere. Ipse vero cunctorum horum sciens cum sibi fidelibus viris occulte posterulas agens, ruente sole in occasum clancule clerico quolibet accersito cuncta, que sibi proficua erant, nocte addiscens, crepusculo illucescente didascalum seu sibi carum clericum latenter abire sinebat, codicellulumque suum occultans subque tegmine gestans ubicunque locum quietis reperiebat, eum cum diligencia lectitabat et cum gemitu interno de duricia cordis populi sui et cecitate uel incredulitate dolebat nimium. Tandem confortatus a deo et virtute se precingens, matre sua vniuersisque primariis accitis, ut deceit increpauit, quemadmodum liber sapiencie testatur: verba sapiencium quasi stimuli et uelut clauis in altum defixi. Sed b. Wenceslaus: cur, inquit, filii sceleratorum et semen mendax virique iniqui, prohibuistis me discere legem domini nostri Jesu Christi et obtemperare mandatis illius? Quodsi nos tedet Christo seruire, cur saltem ceteros impeditis? Ego uero si hactenus uestra sub prouidencia uel potestate degui, ammodo tamen illud respuo, deo cunctipotenti sincero ex animo deseruire cupio. Orta est postmodum pro eiusdem rei causa variisque rebus aliis dissidio pergrandis viros inter ipsos primarios, qui lateri ducis religiosi inherebant, et inter reliquos, qui partes nequissimas domine impie iuuabant: diuisique sunt consiliarii inuicem et primates terre, discordiarumque inter eos spine pullauerunt ad sanguinis usque effusionem. Verum pars iustorum licet minima foret, preualuit tamen aduersus partem multimodam, ut semper, iniquorum. Nam sepe memoratus dux Wenceslaus sollicitus de nanciscenda pace spiritu sibi sancto inspirante corde consilium captauit, quo genitricem suam, que causa tocius nequicie fuerat, proturbaret e patria: quatenus ea propulsa cunctisque consentaneis eius uiris impiis inuicem furor discordiarum sopiretur, paxque ecclesie Christi accresceret, unum eundemque dominum cuncti

v paměti, vřelým srdcem hleděl skutkem vyplnit, čeho sluchem byl nabyt. Pročez nevěřící matka jeho a jistí přívrženci její, synové Belialovi, majíce v nenávisti činy a nejsvětější snahy jeho vešli mezi sebou v radu a řekli: „aj co máme činiti neb kam se vrhnouti? Knížet náš, ježž k vládě jsme povýšili, zkažen od kněží téměř mnichem se stal a nedá nám kráčetí po kluzké a obvyklé cestě nešlechtností našich. A čini-li to nyní za věku chlapeckého neb jinošského, jakže bude teprv jednatí, až dospěje na muže neb starce?“ Od onoho pak času počali mu klásti překážky kárajíce jej velmi a přemnohá jiná příkoří mu činíce. To všechno bohu milý muž zbraněmi víry odmítal, a ozbrojen štítem trpělivosti neoblomným duchem snašel. Neboť i kněžím jeho a jistým nábožným mužům, jichž učení on požíval, neustálé úklady bezbožníci títo a vraždu strojili a hrozili tak, že žádný z nich k němu dostati se nemohl. On ale věda o tom všem s muži důvěrnými skrze dvířka zadní kradmo obcoval; když slunce zapadalo, tajně některého kněze k sobě volával, a učiv se v noci všemu, co mu bylo prospěšno, když se rozednívalo, učitele neb sobě milého kněze tajně odcházeti nechával, knížku pak svou pod šatem skrytou nose, kdekoli nalezal pokoje, pilně čítal a lkaje v duši své zatvrzelosti srdce, zaslepenosti a nevěry lidu svého želel velmi. Nabyv konečně zmužilosti od boha a udatnosti se opásav matku svou a všechny velmože svolal a, jak se slušelo, pokáral, jak svědčí kniha moudrosti řkouc: „slova moudrých jsou jako ostny a jako hřeby do výše zaražené.“ Promluvil k nim sv. Václav: „synové nepravosti, símě lži, mužové nešlechtní, proč jste mi bránili učiti se zákonu pána našeho Ježíše Krista a poslouchati příkázání jeho? Ošklivo-li vám sloužiti Kristu, proč aspoň nenecháte jiných? Já pak byl-li jsem posud pod dohlídkou a v moci vaší, od dneška ji odmítám a bohu všemohoucímu s čistou duší sloužiti chci.“ I stala se potom proto a pro jiné věci převeliká roztržka mezi velmoži, kteří k straně nábožného vojvody Inuli, a ostatními, kteří k nešlechtné straně bezbožné paní náleželi; oddělili se rádcové a velmoži země od sebe a trní rozbrojů zbujnělo až ku prolévání krve. Než strana spravedlivých, ačkoli slabá byla, přemohla přec, jako vždy, četnou stranu nešlechtných. Neboť vojvoda Václav, staraje se o nabytí pokoje, vnuknutím ducha svatého ustanovil vypuditi matku svou, která byla příčinou vši nešlechtnosti, z vlasti; aby po vyhnání jí a všech jejích bezbožných přívrženců sběsilost rozbrojů byla utlumena, pokoj církve Kristovy se vzmožil a všichni jednoho a téhož pána majíce pravému učení Kristovu dokonale se přiučili; aby pak potom, až by vše bylo uspořádáno, co k míru země náleží, až by vypuzením a vyhnáním odboje pokoj byl zjednan, matku se etí domů nazpět po-

possidentes veram Christi doctrinam perfectissime ad-discerent; dispositisque cunctis, que ad pacem regni pertinere cernebantur, proturbatis et expulsis filiis discordie composita quiete matrem rursus cum honore ad propria reuocaret. Que cuncta iuuante se opifice deo opere compleuit. Nam matrem regno cum dedecore maximo pepulit, dignam ei ulcionem omnipotente deo reddente ob effusionem sanguinis innocentis b. Ludmile, quem sine causa fuderat. Sed quoniam timore casto, qui permanet in seculum seculi, plenus erat, memor preceptorum diuinorum, quibus patrem honorare debemus et matrem, eam rursus tempore elapso reduxit: verum honore dominacionis pristine caruit usque ad obitus sui diem. Sed hec cuncta qualiter gesta sint, ob sui enormitatem pretereuntes cepta prosequamur. Postea multa aduersa et incommoda pertulit, eciam filii sui necem ab gnato suo iuniore.

Recordatus deinde anime sue b. Wenceslaus, quante sanctitatis in presenti fuisset, quanteque claritatis meritum apud omnipotentem obtineret, lacrimarum imbri perfusus ¹⁾ totus, inuito consilio sacratissimo cum sacerdotibus et religiosis quibusdam, misit eos in prefatum castellum Tetin, mandans eis, quo uel ossa seu puluerem consumpte carnis digna translacione ad se vsque perducerent. Ipse vero spiritu sancto sibi reuelante paucis familiaritate iunctis sibimet innotescens certus erat, diuina cooperante elemencia aliquid inibi legatos memoratos signorum haurire. Implentes autem iussa domini sui, legati qui fuerant, basilicam ingressi ac monumentum humo reuoluta detegentes, tabulam sepulchri, qua venerabilis gleba tegebatur, partim putredine consumptam reperientes, subleuare formidauerunt. Si lignum, factentes, putridum est, quanto magis ea, que intus latent? Rursumque sarcophagum claudi voluerunt diligencia cum summa. Quorum consiliis vnus ex eis, presbyter Paulus, obsistens, cuius et superius mencionem fecimus, qui illi, dum in terris deguit, in amiciciis iunctus semperque in omni seruicio obsecundatus est, inquit: nequaquam, ut dicitis, fiet; sed iuxta principis iussa, si uel puluerem consumpte carnis inuenero, tollam. Cui ceteri assensum prebentes unanimiter tabulam subleuauerunt: quam dum sustollunt, frangitur, ita ut memoratus Paulus cum humo super corpus iacentis caderet. Qui concite surgens humumque velocius amouens cum sibi iunctis sodalibus, inuenerunt corpus sacrum ab omni corruptione seiunctum, preterquam quod supra memini, videlicet vultum eius puluerulentum: quod ei de fractura cooperculi, dum amoueretur, insederat. Ingenti dehinc gaudio succensi grates immensas cunctipotenti exhibentes, glebam eius sanctissimam de terra sustollentes linteaminibus preciosis, ut decebat, inuoluentes, altari presentauerunt, laudes gratesque

volal. Toto všechno pomocí boží skutečně vykonal. Neboť matku s největší hanbou ze země vyhnal; i potkal ji zasloužený trest od boha všemohoucího za to, že krev prolila nevinné svaté Ludmily beze vší příčiny. Než poněvadž byl pln čisté bázně, jež potrvá na věky, pamětliv příkázání božích, vedle nichž ctíti máme otce a matku, po nějakém čase ji uvedl nazpět; ale důstojenství panování dřívějšího zbavena byla až do své smrti. Než kterak se to všecko událo, poněvadž by nás vedlo daleko, vypravovati pomíjejíce jděme za svým cílem. Potom ještě mnoho protivenství a nesnázi zkusila, také zavraždění syna svého skrze syna mladšího.

Rozpomenuv se potom na hábu svou sv. Václav, jak svatě živa byla na světě a jak stkvělou odměnu obdržela od všemohoucího, prolévaje hojně slzy s kněžími a některými nábožnými lidmi se uradil, i poslal je na hrad Tetín příkázav jim, aby aspoň kosti neb prach setlelého těla důstojně k němu přenesli. Sám pak zjevením ducha svatého nabyt jistoty a několika důvěrníkům svým sdělil, že působením milosti boží zmínění poslové nějaké znamení tam shledají. Vykánávajíce tedy příkaz pána svého poslové vešli do chrámu a odhrnuvše zem hrob našli, ale shledávajíce víko hrobky, v níž etíhodné tělo leželo, z části shnilé pozdvihnouti je se ostýchali. Jest-li dřevo, tak mluvili, shnilé, čím více to, co je vnitř? I chtěli hrob opět uzavřiti s největší bedlivostí. Úmyslám jejich ale protivil se jeden z nich, kněz Pavel, o němž jsme se nahoře zmínili, kterak k ní, pokud žila na světě, vždy hlul přátelstvím od ní úslužně opěťovaným; i řekl: „nikterak nestane se, jak pravíte; nýbrž po rozkazu knížete, najduli aspoň prachu setlelého těla, vyzdvihnú jej.“ Jemu posvědčili ostatní a po jednohlasném usnešení zdvihli víko. To však při tom se rozlomilo, tak že zpomenutý Pavel se zemí přes tělo mrtvé upadl. I vstal rychle a zem odhrnul se soudruhy svými, načež shledali svaté tělo všeho porušení prosto, jen totiž, jak svrchu jsme připomenuli, obličej její pln prachu, který na něm zlomením víka při zdvihání se byl usadil. Náramnou radostí z toho opojení neskonalé díky všemohoucímu vzdávali, svaté tělo její ze země vyzdvihli, do skvostného šatu, jak se slušelo, zavinuli i položili před oltář chválu a díky neskonalé milosti boží vzdávajíce. Vykánávše všechno slavně podle řádu vložili je na máry, a upevnivše tyto dvěma koním na záda tétěž noci do hlavního města, totiž do Prahy, bez meškání spěchali. Nalezeno

¹⁾ V univ. infusus.

immensas diuine clemencie referentes, riteque cunctis solemniter peractis feretro eam locantes, duorum equorum terga onerant, sicque eadem nocte metropolim, usque ad urbem Pragam scilicet, constanter properant. Repertum est autem corpus felicis et deo deuote famule Ludmile XIV. kalendas nouembris, hora XII. feria IV;¹⁾ intulerunt autem eam Pragam die terciā feria VI. XII. kalendas eiusdem mensis leticia cum ingenti, gratulantibus cunctis Christumque laudantibus. Vehitores siquidem ipsius, urbi priusquam eam inferrent, ad principem baiulos boni nuntii premiserunt. Qui venientes, sopori eum membra collocasse cognouerunt, eumque suscitauere leti, taleque ei gaudium intulerunt, quod omnipotente deo fauente corpus tante talisque matrone, auie videlicet sue, incorruptum reperissent. Qui continuo surgens ecclesiamque cum summa alacritate properans Christo domino grates immensas persoluit. Sole terram irradiante, iubareque tenebras propellente, accito clero turbaque fidelium processione cum ingenti obuius ire properat. Occurrunt autem et illi²⁾ fideles geruli vehentes sepe memoratam glebam s. Ludmile: quam statim sacerdotes et leuite alacriter suis imponentes humeris benedicentes deum cum psalmis ac laudibus intulerunt urbi, ecclesiamque ingressi, coram altari in pavimento³⁾ statuere, strepitumque sonitu ingentem personuere.⁴⁾ Quod popularis tam fidelium quam infidelium curiositas perscrutans, quod factum erat: in unum congregati, petunt ecclesie ianuas. Consilio dehinc princeps inito cum sacerdotibus plebe coram cuncta corpore eius detexerunt, ut omnes fidem adhiberent, incorruptam eam a Christo domino fuisse seruatum. Cunctique intuentes, magnalia Christi vocibus indefessis personuere⁵⁾, nemoque obsistere veritati quibat: quoniam cunctis patebat integritas corporis ac capillorum firmitas, vultusque nitescibat ueluti in hac constituta vita.⁶⁾ Vestimentorum insuper pulchritudo integritasque talis splendebat, acsi eodem texta forent die. Quod uniuersi perspicientes preciorum vocibus persultantes omni eam honore ac laude dignissimam iudicauerunt. Humo dehinc effossa compositaque fossa in eadem basilica tumulare eandem conati sunt. Sed ex eadem fossa repente aqua inundauit. Quod plurimi intuentes mente captauerunt, eundem sepulchri locum minime famule Christi placere: replentes rursus fossam, sarcophagum cum ipso pignore sacro statuere super eandem prestolantes⁷⁾ diuinum auxilium: sicque ad propria feliciter properauerunt. Spacio dehinc temporis elapso modico supradictus princeps Ratisbonam missis legatis pontificem eiusdem ciuitatis, quia erant Boemie viri ipsius temporis parochiani sui, consuluit, nomine Tutonem, quidnam sibi agendum foret de supra notato corpore. Qui diuine legis scripta perlustrans secun-

bylo tělo blahoslavené a bohu oddané služebnice Ludmily 19 října o 12 hodině ve středu, přinesli pak je do Prahy třetího dne, v pátek 21 října; i radovali se velice všichni, vzdávali díky a chválili Krista. Ti totiž, kteří je přenášeli, prvé než do města vešli, sluhý předeslali ku knížeti s dobrou zprávou. Tito přisedše našli jej ve spaní; i vzbudili jej rádi a velkou radost mu způsobili zvěstující, že milostí všemohoucího boha tělo tak vznešené paní, báby jeho, neporušeno shledali. Ihned vstal, do kostela s největší radostí pospíšil a Kristu pánu neskonale díky vzdával. Když slunce zasvitlo na zemi a paprsky svými tmou zahnal, svolal kněžstvo a zástup věřících a u velikém průvodu pospíchal vstříc. I potkaly ony věrné nosiče s tělem sv. Ludmily, kteréž ihned kněží a žáci vesele na ramena vzavše, dobrořečíc bohu a zpívající žalmy a chvalozpěvy nesli do města. Všedše do chrámu položili je před oltářem na podlahu a učinili velký pokřik. Když pak zvědavost obecná jak věřících tak nevěřících o tom hloubala, kolik jich bylo pohromadě, shlukli se a ku dveřím chrámu pospíchali. Poradiv se potom kníže s kněžími tělo její přede vším lidem dal odkrýti, aby se přesvědčili všichni, že neporušena jest zachována od Krista pána. Všichni pak divíce se neunavně hlásali slávu Kristovu a nikdo nemohl protiviti se pravdě, poněvadž všem byla patrna neporušenost těla, pevnost vlasů; obličej pak její stkvěl se, jakoby byla živá. Neporušená krása šatů jejích tak se leskla, jako by byly téhož dne utkány. Všichni patříce na to hlasitě provolávali, že vši cti a chvály jest převelice hodna. Vykopavše tedy zem a upravivše hrob v tomže chrámu chtěli ji pohřbiti. Ale náhle vyhrkla voda z téhož hrobu. Tomu přemnozí se divili a poznali, že toto místo pohřební nikterak se nelíbí služebnici Kristově; i zahrabali opět jámu a postavili nad ní rakev se svatými ostatky čekající na pomoc boží; a tak šťastně pospíchali k domovu. Po nějakém čase nadřočený kníže do Řezna vyslal posly otázat se biskupa téhož města jmenem Tutona (poněvadž náležely tenkrát Čechy do jeho okrsku), co by měl činiti s jmenovaným tělem. Tento probíraje písmo zákona božího podle moudrosti od boha sobě dané tento rozkaz dal za odpověď, aby totiž tělo, jež původ svůj vzalo od prvního člověka, kterému bylo řečeno: zem jsi a do země vejdeš, „prach jsi a v prach se obrátíš“ (Gen. 3, 19), odevzdali hrobu, až by užřelo slávu Kristovu. Velikou horlivostí boží nadšený kníže biskupa svrchu jmenovaného pokorně prosil, aby k němu ráčil přijíti, tělo sám pochovati a chrám, který posud od biskupa posvěcen nebyl, posvětit. Ten ale předstíraje, pro slabost stáří svého že nemůže přijíti, spolubiskupa

¹⁾ Univ. ruk. X, B, 7 má II. — ²⁾ Kap. a univ. illi et. — ³⁾ Univ. coram pavimento. — ⁴⁾ Univ. personauere. — ⁵⁾ Univ. personauere. — ⁶⁾ Univ. in hac constituta vita. — ⁷⁾ Univ. X, B, 7 má postulantes.

dum datam sibi a deo sapienciam in responsis hec dicta mandavit, scilicet ut corpus inicium ab ipso exordio protoplasti sumens, cui dictum est: terra es et in terram ibis; pulvis es et in pulverem reverteris: sepulture traderent, gloriam Christi donec cerneret. Ingentique zelo divino accensus princeps prefatum antistitem humili prece exoravit, quatenus usque ad se dignaretur venire, ac corpus ipse sepulture daret, basilicamque, que adhuc benedictione pontificali carebat, dedicaret. Qui simulata infirmitate senectutis ire non valens, coepiscopum suum cum aliquantulis clericorum choris ablegavit, qui ecclesiam eandem dedicaret. Adueniensque imprimis templum domino consecravit. Posthinc sex elapsis dierum circulis supra fatum corpusculum tumulavit eodem in loco, quo aqua invndauerat. Mira atque ad ¹⁾ Christi famule declarandum meritum sufficiens res, videlicet quod sacerdotibus non in consecrato eam cupientibus tumulare loco, aqua exorta est, adveniente vero coepiscopo sacraque basilica funditus non apparuit. ²⁾ Congruè satis, ut que felicis conuersationis sue vita fruebatur feliciter, ut cum benedictione maiori sepeliretur: que cum sanctis ad Christi erat locanda dextram. Rite his itaque peractis coepiscopus remuneratus, ut dignum fuerat, a principe propria repetiuit. Anniuersario autem eius uolente die post translationem ipsius glebe sacre ad gloriam nominis sui et ad declarandum meritum famule sue, Christus Dominus insigne dignatus est operari prodigium. Nam ut moris est christiane religioni, congregato clero memoriam talium agere, cum post oraciones ad ³⁾ refeccionem corporum una pariter residerent, quidam paruulus infirmitate corporis grauatus curuatusque sursum omnino non preualens aspicere, eum ante ostium basilice, corpus ubi tante requiescit matrone, virtutem Christi, meritumque ipsius sancte imploraret, statim erectus est, sanitati per omnia restitutus. ⁴⁾ Quod intuentes plurimi omnipotenti Christo laudes canebant, suam quod per famulam dignatus sit magnalia declarare sua: cui est gloria in secula seculorum, amen.

6. Igitur composito confirmatoque suo regno opifice se iuuante Christo beatus dux Wenceslaus qualem se Christo exhibuerit, qualeque vas electionis semet prebuerit, mens, lingua, sermo, paginaque dicere deficit; simulque mole grauatus pecaminum pandere nequeo, miles Christi quanta domino militans detrimenta zabulo intulerit, quantosue manipulos Christi in horreo ipsius fidelis seruus aggregarit; verum ut de multis pauca eloquar, a puericia sua minime discedens a disciplina domini verax fuit in sermone, iustus in iudicio, fidelis in commisso, modum humane excedens pietatis. Cum enim quilibet reorum presenciamque ipsius aduentus a iudicibus capitali ad-

svého s několika málo sbory kněží vyslal, aby chrám onen posvětil. Tento přišel a nejprve posvětil chrám páně. Potom po šesti dnech tělo ono pohřbil na tomže místě, kde byla voda vyhrkla. Divná a k důkazu zásluhy služebnice Kristovy dostatečná věc! že totiž když chtěli kněží na neposvěceném místě ji pochovati, vyhrkla voda ze země, když ale přišel spolubiskup a zasvětil chrám, docela žádná se neukázala. Slušno dost, aby ta, která šťastně život trávila ve šťastném obcování, s větší slávou pochována byla, ana postavena býti měla se svatými na pravici Kristově. Když byl spolubiskup podle řádu toto vykonal, důstojně obdarován od knížete vrátil se domů. Po roce však téhož dne, kdy byly svaté ony ostatky přenešeny, na slávu jmena svého a důkaz zásluhy služebnice své Kristus pán znamenitý zázrak způsobiti ráčil. Neboť jakož křesťanský jest obyčej shromáždití kněžstvo a památku takových slaviti, když po modlitbách společně zasedli, aby pokřáli, jakýs človíček, stížený chorobou tělesnou a zkřivený, tak že nemohl nikterak pohlednouti vzhůru, když přede dveřmi chrámu, v němž tělo tak veliké paní odpočívá, moc Kristovu a zásluhu této svaté byl vzýval, ihned povstal přímo a dřívější síly nabyt. Přemnozí pak divíce se tomu, všemohoucímu Kristu slávu prozpěvovali, že skrze služebnici svou ráčil ukázati moc svou, jemuž jest sláva na věky. Amen.

6. Když byl spořádal a upevnil vládu svou s pomocí Kristovou svatý vojvoda Václav, jakou nádobou od Krista vyvolenou se stal, duch a jazyk můj a kniha tato vyprávěti nestačuje; zároveň pak hříchy tížen nedovedu líčiti, jak veliké škody vojín Kristův ve službě páně ďáblu způsobil, kolik zastupů slouže věrně Kristu v ovčinci jeho shromáždil. Abych ale z mnoha pověděl málo, neuchyluje se od mladosti nikterak od učení páně pravdomluvný byl v řeči, spravedlivý v soudu, svěřeno-li mu bylo něco, věrný a nad míru povinnosti lidské hodný. Neboť kdykoli nějaký obžalovaný ve shromáždění soudců u přítomnosti jeho k smrti odsouzen býti měl od

¹⁾ Univ. scházi. — ²⁾ Univ. coepiscopo sacraque basilica funditus consecrata haud.... — ³⁾ Univ. X, B, 7 má se. — ⁴⁾ Univ. imploraret, erectus est virtutique proprio restitutus.

dictus sententia fuisset, occasione suscepta qualibet semet subtrahens occultabat, ubi ualebat, minarum Christi memorans in ewangelio, qui minatur: nolite iudicare, ne iudicemini, nec condempnate, ut non condempnemini. Carceres, patibula antiquitus constructa, que usque ad hec tempora inerant, destruens, orphanorum, viduarum, pauperum, gemencium, sauciorumque indefessus existens consolator, esurientes sacians, sicientes refocillans, nudos tegens, infirmos visitans, mortuos sepeliens, hospites et peregrinos proximos ut proprios excipiens, presbiteros, clericos, atque monachos ut dominum honorans, errantibus viam veritatis aperiens, humilitatem, pacienciam, mansuetudinem, caritatem, que supereminet cunctis, obseruans, per viam fraudemque nulli aliquid subtrahens, exercitum non solum armis optimis, verum et indumento corpus adornabat.

His et huiusmodi uirtutibus ab ipso tirocinii tempore insignitus florebat, crucemque Christi membris aplicans suis memorabatur diuinorum preceptorum, per que dicitur: si quis uult post me venire, abneget semet ipsum et tollat crucem suam et sequatur me. Siquidem in quadragesimali uel hyemali tempore per gelidum arduum callem discalceatus gradiebatur de ciuitate in ciuitatem, ecclesias Christi pedestris lustrans, ita ut vestigia ipsius cruore sanguinis madencia cernerentur, ciliciis et hinc ob ablucionem mundicie seruandam utens asperrimis nimis, que tempora usque ad hec ob reuerenciam ipsius uelut noua seruantur, assidueque laneis ceu monachus indutus tunicis ad carnem, desuper uero optimis et regalibus amictus splendebat coram deo hominibusque; pabulo modico refocillans artus peruigil assidue gratias soli immensas non cessabat agere deo. At si quando illi ut principi feras inter tantas cubanti contigisset sero hesterneque habundantem hausisse morem extra solitum potum, sompno se excuciens diluculo citissime properans [in] ecclesiam, quemcumque sacerdotum seu clericorum inibi reperisset optimo quocumque indumentorum tegebat sese exuens illique contradens pedibus ipsius aduoluebatur obnixè postulans, quo pro semet attentius Christum dominum exoraret, noxam quatenus illi hesternæ nocte patratam clementer indulgeret.

In officiis uero diuinis tam assiduus inerant, ut cottidie oblacionem suam manibus suis confectam domino exhiberet. Nam in messis tempore intempeste noctis silencio agrum petens proprium adibat cum sibi fidelissimo cliente, de quo postmodum precipuum et ad declarandum utriusque meritum insigne exarabitur prodigium, triticumque metens humeris baiolans propriis domum inferebat, manualique terens mola pistor ipse et dux farinam cribrabat, aquamque petens itidem nocturnaliter hauriens fatebatur in nomine patris et filii et spiritus sancti. Quare etiam domum deferens predicta cum farinula miscens oblatam conficiebat, vineamque properans, botros

soudců, za všelikou možnou záminkou se vzdálil a skryl pamětliv hrozby Kristovy v ewangeliu: „nesuďte a nebudete souzeni; nezavrhujte a nebudete zavrženi“ (Luk. 6, 37). Žaláře a šibenice od starodávna postavené a za jeho času ještě stojící bořil; sirotky, vdovy, chudé, nařikající, raněné neunavně těšil; hladové sytil, žiznivě napájel, nahé odíval, nemocné navštěvoval, mrtvé pochovával, pocestné a cizince jako své příbuzné přijímal, kněze a mnichy jako Krista pána etil, bludným cestu pravdy otvíral; pokoru, trpělivost, mírnost, lásku (která předčí naše vše, k Efes. 3, 19) zachovával; násilím a lstí nikomu ničeho neodnímal. Vojsku svému nejen zbraně, nýbrž i nejlepší oděv dával.

Těmito a takovými cnostmi od mladosti znamenitě kvetl a klada kříž Kristáv na sebe pamětliv byl přikázání božího, jež zní: „checli kdo přijíti za mnou, zapři sebe sama, i vezmi kříž svůj a následuj mne“ (Mat. 17, 24). Také v postním neb zimním čase po studených a příkrých pěšinách bos kráčival z obce do obce navštěvuje pěšky chrámy Kristovy, tak že v šlépějích jeho krůpěje krve se spatřovaly. Velmi drsná žíněnka, kterou pro zachování čistoty nosil, až podnes z úcty k němu jako nová se uchovává. Stále nosil vespod jako mnich oděv vlněný, svrchu pak šaty královské; i skvěl se takto před bohem i lidmi. Střídmě požíval pokrmu na okráání údů svých, bez ustání bděl a vzdávati neskonale díky samu bohu nepřestával. A pakli někdy přihodilo se mu co knížeti mezi tak divokou zvěř postavenému, že pozdě na večer mimo obyčej příliš pil, potom časně ráno vytrhnuv se ze spánku pospíchal do chrámu, a kteréhokoli kněze neb duchovního tam našel, nejkrásnější šat, který sám svlekl, mu dal, objav pak nohy jeho snažně jej žádal, aby za něho pobožněji ku Kristu pánu se modlil, aby hřích včerejší noci spáchaný milostivě mu odpustil.

Ve službách božích tak byl bedliv, že každého dne oběť svou, rukama vlastníma způsobenou, pánu podával. Neboť ve žních za ticha nočního na své pole vycházel s věrným sluhou (o němž později obzvláštní a na důkaz zásluhy obou znamenitý zázrak bude vypisován), pšenici požínal a na vlastní bedra naloženou domů nosil, potom na mlýnu ručním ji mletl a mouku jsa vojvoda jako pekař prosíval; nabíraje pak v noci vodu říkal: „ve jměnu otce i syna i ducha svatého“; vodu tuto domů donášel a míchaje ji s nadřečenou moukou dělal oplatky. Také na vinici pospíchal, brozny trhal, vlastníma rukama vytlačoval, víno do

carpens, suisque illos manibus conterens, urceoque infundens ad usum sancti conseruabat sacrificii. Quia vero radicatus necdum auulsi fuerant paganorum supersticiosi ritus dum plurimi ad immolandum demoniis nefanda properarent sacrificia, cibusque ex ipsis potibusque simul inquinarentur, nunquam ipse horum consensuens contaminabatur, verum in cunctis se subtraxit occasione facta qualibet. Carceres destruxit, patibula, supplicia, que usque huc inerant ad extruciandos homines funditus sua pietate auulsit, fanaque profanorum terre coequauit.

Qua opinione christicole exhausta ad invicem apes ad aluena haud secus sacerdotes, leuite, plurimique famuli dei confluent Bauariorum, Sueuorum aliarumque provinciarum locis reliquiis cum sanctorum, bibliothecis plurimis, quos cunctos honore cum ingenti suscipiens animoque gratanti amplectens obsecundabatur, uti decebat, tribuens habunde auri uel argenti copiam, crasina mancipiaque uel uestimenta hylariter largiens, cunctisque, prout opus erat, seruiens, vniuersis didascalis hiis in doctrina mirantibus ipsius, ut cum psalmista proclamare cerneretur: super omnes docentes me intellexi, quia mandata tua meditatio mea est; mente in cuius sola preciose claritas fulgebat margarite. Cui eciam dominus pietatis gratiam quam plurimam conferre dignatus est, ut in plurimis quoque victor preliis existeret. Procerus wltu, castitatem amplectens, quamuis hec rara uis uxoratis matrimonio, presentem inhians finire vitam. Blandum semper cum mitibus habens colloquium, cum inmitibus uero et vagantibus, crapulisque seu potibus deditis uel a doctrina seu tramite recto deuiare cupientibus zelo accensus diuino, si haut illos aliter apprehendere ualuisset, saltem mense sue occasionis accersitos gracia, flagris verberabat ingentibus.

Semper contra antiquum hostem scutum sumens fidei, cumque framea spiritus sancti, quod uerbum dei est, incessanter aereas expugnans mundi huius potestates. Erat enim sine querela cultor Christi uerus, multos apostolica secundum precepta arguens, obsecrans, increpans indefesse, cunctos ad cenam veri inuitans patris familias, faucibusque exemptos a diaboli in gremio sancte collocans matris ecclesie diuinis assidue refocillabat alimentis. Gracia deinde diuina cordi eius inspirante templum domino in honore beati Viti martiris condere meditans legatos allegat Ratisponensem ad pontificem, in cuius, ut diximus, tunc temporis diocesi constabat Boemia, secundum statuta canonum ut licenciam illi pontifex tribueret edificandi basilicam: pater, inquit, meus templum in honore olym statuit beati Georgii, ego met uero licencia cum uestra eodem gestio condere more beati in honore Christi martiris Viti. Quibus uenerandus auditis pontifex graciaram cum accione Christum ad dominum extendendo manus profatur: filio meo felicissimo Wenceslao hec redeuntes man-

džbánu naléval a k svaté oběti uschovával. Jelikož ale dosud nebyly vymítěny s kořenem obřady pohanské, když přemnozí obavné oběti zlým duchům přinášet spěchávali a pokrmy i nápoji obětnými se skvrnili, on nikdy drže s nimi se neposkvrnil, nýbrž pokaždé za nějakou záminkou se vzdálil. Vězení bořil, šibenice a jiné soudní stroje, kterých až do jeho času k mučení lidí bývalo užíváno, v laskavosti své strhal a modly pohanské zporážel.

Dověděvše se o tomto jeho smýšlení křesťané jako včely do oulu k němu se hrnuli, neméně kněží a žáci i přemnozí služebníci Kristovi z Bavor, Šváb a jiných zemí s ostatky svatých a se mnohými knihami; tyto všechny s poctivostí velkou přijímal a vděčen jsa k nim vděků docházel, jak se slušelo; i daroval jim hojnost zlata a stříbra, krzen, vzácných věcí neb oděvů, a sloužil všem podle potřeby; i divili se všickni tito učitelé jeho učenosti, tak že provolávaní se zdál se žalmistou: „nade všechny učitele své jsem porozuměl, poněvadž příkázání tvá jsou myšlenkami mámi“ — onen, v jehož duši lesk vzácné perly se stkvěl. Za zbožnost jeho také mu ráčil pán uděliti milost co největší, tak že z přemnohých bojů vyšel také co vítěz. Velebný byl pohledem, čistotu zachovával, ač enost tato i u mužů ženatých byla řídká, i žádal umřiti v stavu panickém. Přívětivě vždy mluvil s mírnými, ale s nemírnými a tuláky, s ochlastami neb pijáky, neb těmi, kteří od učení neb s cesty pravé uchýlili se chtěli, rozhorlením božím rozpálen; i nemohl-li jich dostati jinak, aspoň při příležitosti, když je byl k stolu svému milostivě pozval, mnohými ranami je zbil.

I bral vždy proti odvěkému nepříteli štít víry a kopím ducha svatého, jež jest slovo boží, stále bojoval proti vzdušným mocem tohoto světa. Neboť byl bez odporu pravým ctitelem Kristovým, mnohým po příkazech apoštolských domlouval, mnohé snažně prosil, a neunavně káral, všechny pak k hostině pravého otce zval a ze chřtánu ďáblova vysvobozené do lůna svaté matky církve uváděl a pokrmem stále opatroval. Potom vnuknutím milosti boží chrám páně k poctě svatého Víta mučeníka založiti chtěje vyslal posly do Řezna k biskupovi, k jehož diécési, jak jsme svrchu řekli, Čechy tenkrát náležely, aby podle předpisů církevních dovolil jemu biskup vystavěti chrám, řka: „otec můj vystavěl druhdy chrám páně k poctě svatého Jiří, já pak s povolením vašim podle téhož zvyku založiti chei chrám k poctě svatého mučeníka Kristova Víta.“ To uslyšev ctihodný biskup s díků činěním rozpjál ruce ku Kristu pánu a řekl: „synu mému, blahoslavenému Václavovi, až se vrátíte, takto vyřídte: chrám tvůj již nejpěkněji před pánem

data referte: ecclesia tua iam venustissime ante dominum constructa exstat. Auribus princeps captatus quibus exhilaratur corde fundamenta mox iecit ecclesie parietesque optime locavit.

Nec his contentus verum limina beatorum apostolorum Petri et Pauli Rome adire noluit, quo papam illius temporis expeteret, quatenus cum monachicis indutum vestibis tonderet in clericum, proque dei amore principatum relinquens fratri suo, heu nimium secularibus intectum actibus, contraderet, ipseque pacifice degens ouiculas aliquantulas Christo domino congregaret. Quod et opere implesset, nisi illum prenotatum basilice impediret opus. Verum inimico humani generis ipsis ab exordiis impugnante fidelium turmas, dum inuincibilem famulum Christi totus euincere nequit, arma ad antiqua uertitur, fidem christianam euertere nitens. Nam fratrem eius iuniorem, quem et in anterioribus eum coequauimus et paulo post mencionem fecimus, relictis cui cunctis secularibus pompis vniuersa disponebat tradere, consiliis malignorum preuentum quam plurimis, qui se dolebant assueta relinquere et illicita agere minime licere, in fratrem suum sanctissimum arma odii necisque exacuit. Cunctorum ipse quorum spiritu sibi inspirante almo prescius velut ceruus fluentia aquarum siciens haut aliter martirii exoptabat adipisci glorie palmam, verumtamen minime fratris sui de manu, interitum perennem metuens eius, in Christo semper fiduciam habebat.

7. Agebantur vero hec temporibus Henrici regis Saxoniorum, qui primus inter ipsos Christo sibi propicio diadema inposuit, cui felix isdem amicus iungebatur assidue. Ergo ut cepta insequamur, Boleslaus domum propriam seu curiam habens in urbe cognomine uocitatum suo, vndique iam iaculis dyaboli sauciatus cupiditateque regnandi accensus, dum solempnitas beatorum Cosme et Damiani martirum, que biduo b. Michaelis archangeli colitur, instaret inibi, quo in honore eorundem sanctorum consecrata habetur ecclesia, capiende occasionis causam ratus, prefatum fratrem suum felicem dolose ceu ad conuiuium accersit, sed, ut reuera patuit, potius ad immolandum. Que cum tam sibi notissima forent, quamuis cum animo intrepido manens, cunctos sibi familiaritate amiciciaque iunctos exosculans, ultimumque vale faciens profectus est, armis munitus fidei. Quo cum peruenisset, cuncta sibi dupliciter parata reperit: conuiuium scilicet ingenti cum apparatu inimicorumque ualidam armorum occultorum manum. Ecclesiam deinde petens, missarum solempniis rite peractis deo sanctisque Cosme et Damiano, quorum festiua anniuersariorum celebrabatur dies, semet commendans, domum conuiuii letabundus ingreditur. Cumque iam residen-

vystaven stojí.* Uslyšev to kniže s rozjařeným srdcem brzy položil základy chrámu a zdi co nejkrásněji dal postaviti.

Tímto ještě nebyl upokojen, nýbrž ku prahu svatých apoštolů Petra a Pavla do Říma se chtěl odebrati požádat tehdejšího papeže, aby jej za mnicha oděl a za duchovního ostříhal, aby pak z lásky k bohu důstojenství knížecího se vzdal a bratru svému (ach příliš oddanému skutkům světským) je přenechal, sám ale žije v pokoji aspoň některé ovečky Kristu pánu shromáždil. To by byl také skutečně učinil, kdyby mu nadzminěná stavba chrámu nebyla vadila. Než lidského pokolení nepřítel, jenž od samých počátků zástupy věrných osočoval, nemoha nepřemožitelného sluhu Kristova tolikrát překonati k starým zbranem se vrátil a víru křesťanskou vyvrátiti usiloval. Neboť bratru jeho mladšímu, jež jsme nahoře Kainovi přirovnali a o němž brzy šíře se zmíníme, témuž bratru, kterému opustiv veškeru slávu světskou všechno chtěl postoupiti, oblouzenému radou přemnohých nešlechetníků želčících, že musí zanechati zvyků svých a nesmějí nikterak oddávati se věcem zakázaným, proti svatému bratrovi zbraň nenávisti a vraždy nabrousil. To všecko vnuknutím ducha svatého on předvídal, než jako jelen po vodě žízni, nejinak po palmě slávy mučnické zatoužil, však nikterak z ruky bratra svého, poněvadž věčné zkázy jeho se hrozil; přec ale měl vždy důvěru v Krista.

7. To pak se událo za časů Jindřicha, krále Sasíků, jenž milostí Kristovou první z nich koruny došel, jemuž blahoslavený tento stále byl přítelem. Abychom tedy v započatém vypravování pokračovali, Boleslav obývá ve vlastním domě neb dvoře ve městě, po něm jmenovaném, odtud již poraněn střelami ďábelskými a touhou po vládě rozpálen, když se blížil svátek svatých mučnicků Kosmy a Damiana (který se světí dva dni před svatým Michalem archandělem), poněvadž tam počte těchto svatých zasvěcený se nachází chrám, z těchto okolností vzal si příležitost: i pozval blahoslaveného bratra svého lživě k hostině nebo, jak skutek ukázal, spíše k zavraždění. Ačkoli mu toto bylo dobře známo, přec se srdcem neohroženým zulíbal všecky své příbuzné a přátele a rozloučiv se s nimi vydal se na cestu ozbrojen zbraněmi víry. Přišel tam nalezl sobě všechno slavnostně připraveno, hostinu totiž přenádhernou a velikou sílu skrytě ozbrojených nepřátel. I vešel do kostela a po mši poručiv se bohu a svatým Kosmě a Damiano, jichž výroční svátek se slavil, vesele do domu, kdež se měla odbývati hostina. Když srdce přisedlících nešlechetníků dávno jedem vraždy naplněná pokrmy

eum corda maleuolorum, olym infecta felle homicidii, cibus potibusque incalescerent, absconditum paulisper uulnus aperire cepere.

Mucrones siquidem gestantes sub amictibus, post tergumque eosdem occultantes, semper de ictibus meditantibus ter surrexere, terque identidem resedere, gubernatore deo patre illud eos uetante, uti forsitan crastinum sanctificare optante diem a solempniis vacantem. Sanctus igitur bacchantes cernens ipsos, intrepidus persistens, mensam quantocius sustollere accelerauit. Secedentemque paulisper a conuiuio loco amicorum ipsius unus aggreditur, inquit: equum preparo en tibi occulte, quo ascenso quantocius ab his discedere, mi domine, tempta; imminet enim mors tibi. Cui nec ad punctum acquiescens, rursus locum conuiuio petens, calice accepto, pocula coram omnibus portans, alta profatur voce: in nomine beati archangeli Michaelis bibamus hunc calicem orantes et deprecantes, quo animas nostras introducere nunc dignetur in pacem exultacionis perpetue. Cui cum quique fideles respondissent amen, hausto potu uniuersos exosculans, hospiciu[m] repetit, et membra delicatissima quieti indulgens, ac deo teste precibus et psalmodiis diu insistens, tandem fessus quieuit. Aduenit et tempus celebrandarum uigiliarum, quibus beatus uir, ut semper, deuotus interfuit. Sane in tantum sancta anima christiane religionis et ecclesiastici propositi uigori fauebat, ut quod perfectissimorum monachorum dicimus esse insigne, totam ueteris testamenti historiam in ipsis uigiliis coram se legere suo tempore suos compelleret. Sed et sacrosanctis diebus pasche et pentecostes sabbathis, quando baptisma generale celebrari solet in sancta dei ecclesia, ut nil ex iis, que dei sunt, sibi deessent, si paruuli scrutiniu[m] tempore non inueniebantur, mittebat ad forum, et pueros, quotquot uenales manus uendentis attulerat, pro solius dei amore sibi emebat, et ita deitatis operi operam beatus spiritus dans nunquam quidquam consuetudini diuine deesse sufferebat. Legis hec, pontifex alme, et que uix ipsos summi dei gracia in ecclesia uiros implere potuisse noueras, laici ordinis uirum, et eundem ducem et prepositum unius gentis, que et gencium ferox ipsa natura habetur, adimplesse, tenuisse, miraris. Oro pro ingenito tibi sapientie fonte, patrum felicissime, mecum et scripta, et scribenda laude digna extollas, quia sicut iusseras, preter ea, que tuo ore audieram, aut mecum a fide et sanctitate plenis uera compereras, aliqua stilo perstringere omnino refugio.

Sed cepta ut prosequamur; beatus martyr, mox gloria honoris et operis perseuerancia coronandus, ut diximus, matutinam laudem deo redditurus ecclesiam matrem petit. Hac autem gracia uir eterne memorie florebat, ut nulli esset dubium, eum ante lucem, uota ut persolueret, sanctitatis iannas adi-

a nápoji již se rozehřála, zakrytou po nějaký čas ránu otvírali počali.

Majice totiž dýky pod šatem a za zády je skrývající neustále na vraždu pomýšleli; i vstali třikrát a třikrát opět usedli, neboť bůh všeho ředitel nedal jim toho vykonati, snad že chtěl posvětit zítřejší den, na který nepřipadal žádný svátek. Svatý tedy uida je vztekla si počínati neohrožen zůstal, i pospíšil co nejdříve vstát od stolu. Když byl z večerádla poodešel, přistoupil k němu jeden z přátel jeho a řekl: „ejhle chystám pro tebe potají koně; vsedni naň a hled co nejdříve dostati se odsud, pane můj; neboť hrozí ti smrt.“ Neposlechnuv jeho nikterak navrátil se opět do večerádla i uchopiv číši pozdvihl ji prosebně přede všemi a povýšeným hlasem zvolal: „ve jmenu svatého archanděla Michala vypijme číši tuto snažně prosíce, aby duše naše uuestí ráčil k pokoji radosti věčné.“ Když jemu někteří věrní odpověděli „Amen“, vypil nápoj a políbiv všecky do hostinské síně odešel, a odevzdav údy své odpočinku a dlouho se nábožně modliv a žalmy zpívav konečně unaven usuul. I nadešel čas modlitby ranní (vigilií), k níž svatý muž, jako vždy, v čas se dostavil. A tak jarý byl při něm duch křesťanský a předpis církevní, že, co říkáme že jest známka mnichů nejdokonalejších, celé vypravování starého zákona při oněch uigiliích dával sobě svým časem od svých čítati. Než i ve dni sváteční (myslim v soboty uelkonoční a uatodušní), když všeobecný křest ve uatvé církwi boží se slauíuá, aby mu ničeho z toho, co jest božího, se nenedostáualo, nebylo-li nalezeno maličkých v čas uoleb, posýlal na trh a, kolikkoli hochů měli kupci na prodej, z lásky k samu bohu sobě kupoual; a staraje se takto o službu boží blahoslauený jeho duch nikdy netrpíuval, aby něčeho scházelo při obřadech božích. Čteš to, uelebuý biskupe, a zajisté se diuíš, kterak nejbedliuěji uykonal to, co sotua milostí nejuyššího boha, jak uíš, mužoué církevní uyplniti mohli, laik a sice uouuoda a uładuř jednoho celého národu, který i mezi nároudy za diuoký příroduu samou se pouažuje. Prosim pro přirozený ti zdroj moudrousti, abys, co jsem napsal a ještě napíšu, za hodné uznal a pouchválil; jelikož, jak jsi mně kázal, mimo to, co jsem z úst tuiých slyšel neb čeho jsi se mnou od lidí hodnouuěrných a nábožných se douěděl, něco jiného uypsatí ušemoužně se střežím.

Než abychom pokračovali u uyprouuání, blahoslauený mučenik, jemuž brzy dostati se mělo sláuy a etí a koruny uuytrualostí, ranní chwálu bohu uzdát se ubíral do chrámu. Takouu pak milostí od boha muž uéčné paměti se stkuuěl, že nikdo nepouchyboual, že přede dnem přijde ke dweřim posuátným, aby

turum, et hanc horam alter Cain prestolans, ¹⁾ neci peragende opportunam existimabat. Certe uideo, quia quidquid unquam sanctarum scripturarum pagina implendum nunciauerat, usque ad vnum iota consummabuntur; que et male agentibus alludit, cum dicit: omnis, qui male agit, odit lucem. Ante noctem siquidem frater s. martyr, non iam frater, sed peruersus parricida, presbiteros ecclesie Cosme et Damiani inuexerat, ut venienti quidem ecclesiam ingredi omnino negarent, ne forte militibus eius, fidelibus, seu camerariis eius, qui adhuc lecto detinebantur, vel populis superuenientibus liberaretur, et ne sanguinis effusione et sceleris opus ecclesiam infedare et infringere videretur. Dum ista scribo, ecce ad mentem venit Judeorum iniqua congressio, qui quidem in ingressu pretorii Pylati contaminari, sed morte domini non pertimescebant; sic et iste proprii germani infelix carnifex parietes ecclesie sanguine polluere timet, qui manus a fraterna cede non abstinere. Tuo, omnium hostium seuerissime, verbo condempnaris et confoderis, qui eo, quem fundis, cruore loca sancta infici perhorrescis; sed factum est, ut iusseras. Nam precioso martire ante matutinarum laudem ecclesiam properante cupientique ante popularem strepitum deum patrem in cubiculo sui sanctissimi cordis secretissime exorare, interim fraterne insidie preparantur, et gladius ad victimam Christo preparandam exacuatur. Sed quid dolorem cordis, quid lacrimas oculis congemino, dum mortem iusti, transitum innocentis multis sermonibus cogor enarrare? Habet certe plurima verba dolor ingens, sed passionem s. martyr auide scire cupientibus, ne diu differam, surgit mox victima Christi futurus b. Wenceslaus, ecclesiam sancto suo illo more properare sciens, orationi quo sibi prolixiori secretissime incumbere liceret, priusquam popularis aduentasset conuentus, et ut pastor bonus cum grege communes matutinarum laudes vel audire vel percantare cupiens, insidiarum mox laqueo perpetitur. Nam presbyter illius ecclesie vnus ex his, a quibus egressa est iniquitas a Babylone, mox ut virum dei aduentantem perspexit, secundum iussionem malignorum ecclesie ianuam clausit. Insurgunt et parate insidie, frater videlicet et omnis eius armatura. At ²⁾ videns fratrem dei electus miles cum gratiarum accione collum ipsius brachiis amplectens ac deosculans, salutatur dicens: bene semper valeas, mi frater, et bonis vite huius ac future locupleteris, et te Christus in suo eterno conuiuio recipiat, qui me heri tanta plenitudine et meos refecisti. Ad que ille superbo spiritu, et torvis oculis erigens ensem manu, quem occulte gestabat sub chlamyde, respondit: heri quidem, prout tempus dedit, nunc autem sic frater fratri ministrabit. Et vibrans in capite eius ferit gladio, vixque sanguinem virtute domini fauente, elicere

modlitbu vykonal. A na hodinu tuto čekal druhý Kain maje ji za vhodnou ku spáchání vraždy. I vidim, kterak cokoli písmo svaté naznačilo, vyplněno bude až do posledního písmena; toto pak praví o těch, kteří jednají zle, říká: „každý, kdo zle činí, nenávidí světla“ (Jan 3, 20). Ještě totiž na noc bratr svatého mučenika, nejsa více bratr, nýbrž ohavný bratrovrah, kněžím chrámu svatých Kosmy a Damiana byl přikázal, aby, až přijde, nikterak mu nedopustili vejíti do chrámu; bál se totiž, aby snad od věrných svých zbrojnošů neb komorníků, kteří ráno ještě na lůžku si hověli, neb od příchozího lidu vysvobozen nebyl; zároveň pak chtěl, aby se nezdálo, že prolitím krve a spáchaným zločinem chrám zneuctil a poskvrnil. Když toto píšu, ejhle napadá mi nešlechtné shluknutí Židů, kteří ostýchali se poskvrnití vstoupením do soudního dvora Pilátova, ale usmrcením pána se neostýchali. Tak i onen neblabý kat vlastního bratra stěny chrámu krví poskvrnití se bojí a přec vztahuje ruce své k bratrovraždě. Svým vlastním slovem, ukrutníku nače všechny nepřátele, sebe soudíš a probodáš boje se poskvrnití místo posvátné krve, kterou sám proléváš. Než stalo se, jak jsi byl kázal. Neboť kdežto vzácný mučeník před ranní pobožností do chrámu pospíchá, aby, než lid se shlukne, k bohu otcí v utrobách nábožného srdce svého potají se pomodlil, strojí zatím bratr úklady a brousí meč, aby oběť připravil Kristu. Než proč zdvojuju bolest v srdci, proč slzy v očích, nutě se široko vyprávěti smrt spravedlivého, smrt nevinného? Míváť zajisté velká bolest mnoho slov. Než abych déle neodkládal vypravování o utrpení svatého mučenika pro ty, kteří nedočkavě si toho přejí: vstal tedy svatý Václav, brzy budoucí oběť Kristova, chťeje vedle posvátného zvyku svého pospíšiti do chrámu, aby mohl déle setrvati potají v modlitbách, než lid se sejde; i žádaje jako dobrý pastýř se stádem svým společně chvalozpěvy ranní vyslechnouti a zpívati brzy upadl v úkladné léčky. Neboť kněz chrámu onoho jeden z těch, z nichž pocházela nepravost od Babylona, jakmile spatřil muže božského přicházeťi, podle rozkazu zločinců dvéře chrámové zavřel. I vzechopili se připravení úkladníci, totiž bratr a veškeré ozbrojené jeho družstvo. I sblédna bratra vyvolený vojín boží děkuje mu krk jeho rukama objal, políbil jej, pozdravil a řekl: „zdráv budiž povždy, bratře můj, a oplývej statky života tohoto a budoucího; přijmiž tě Kristus k hostině své věčné, žes mne a družinu mou včera tak hojně vyčastoval.“ Na to odpověděl onen zpupně a se zamračenýma očima obnaživ meč pod pláštěm ukryvaný: „včera podle okolností, nyní ale bratr bratru poslouží takto.“ A máchnuv mečem do hlavy ho udeřil; než poněvadž síla páně byla při něm, sotva krev

¹⁾ Univ. postulans . . . — ²⁾ Univ. et.

potuit. Tanto enim horrore miser percussus fuerat rei magnitudine, ut etiam secunda vice feriens nihil viri fortis se posse agere miraretur, cuius nudum sua manu ense b. Wenceslaus captans: quam pessime, inquit, agis, vulnerando me! Cum vero eum cerneret a cepto minime desistere opere, tandem ipsum, ut aiunt quidam, arripens pedibus suis substernens, eya, inquit, perditte tuo iudicio, vides, ut bestiarum minimam manu propria te conterere valeam; sed absit dextre serui dei, ut unquam fraterno cruore maculetur, gladiumque, quem abstulerat, fratri restituit, manumque ex eo iam sanguinolentam ferens, ecclesiam velociter properans. Ille vero infelix voce grandi vociferans, eumque persequens: mei, inquit, mei ubi estis? Domino vestro quam pessime succurritis, et ei in angustia constituto misere subvenitis!¹⁾ Tunc omnis malignorum cohors de lateribus profugi cum gladiis et lanceis multis prorumpentes, vulneribus grauibus laniantes interemerunt ante ianuam ecclesie. Tunc etiam sancta anima in campo certaminis huius vite liberata ergastulo sanguine laureata, victrix migravit ad dominum IV Kal. Octobris, celo gaudente, terra plorante, anno dominice incarnationis DCCCXXXVIII.²⁾

Eiusdem exanime corpus matris imperio, quam nuper peccatis ipsius exigentibus pepulerat, rursumque in pace pro Christi amore reuocauerat, quibusdam cum fidelibus rapientes, in tumba tandem proficientes humo cooperuerunt, non ut decebat martyrem, sed ut assolet quisquam honoris aut beatitudinis mortalium. Sed ille beatus miles ex pena et contumelia numerosiorem surget ad gloriam, et quanto vilis a filiis dyaboli, et membris eius martyr preciosus tractatur, tanto carior domino suo et concivibus celorum presentatur, efficitur socius angelorum, consors apostolorum, coheres martyrum, jungitur quieti confessorum, virginum integritati, possidetque coronam eterne viriditatis et pulchritudinem perennis amenitatis. Sicque ducatu terrene nobilitatis, quo quondam strenue pollebat, contempto, regnum celeste dux et martyr verus intravit, sed nos tante siccitatis, et rusticitatis hec sapiencioribus relinquentes ad simplicem miraculorum eius historiam scribendam stilum vertamus.

8. Sanguis b. martyris, qui ab impiis impie effusus et in terram et per parietes sparsus, lotus est aqua et abstersus, sed die altera, qui pridem lauerant ingredientes, ac si nunquam aquam immisissent, reperiunt predictos parietes et terram sanguine infectam, quod rursus abstergere festinant. Hoc etiam facto tercio, videntes se nihil proficere discesserunt. Sed iidem sancti martyris necatores, ei, quem usque ad mortem persecuti sunt, nec mortuo parcere cupientes cursu rapido civitatem Pragensem adeunt et

se mu vyprýštila. Neboť tak veliká hrůza bídáka pojala z velikosti počínání, že i druhou ranou ničeho nemohl vyříditi, co by o statečnosti jeho svědčilo. I zachytiv obnažený jeho meč rukou vlastní sv. Václav: „co nejhůře jednáš,“ řekl, „chtěje mne raniti.“ Když ale viděl, že úmyslu svého nikterak se nespouští, konečně jeho sama (jak někteří vypravují) popadl a k nohám svým porazil řka: „aj vidíš, člověče vlastním soudem zahubený, kterak mohu tebe vlastní rukou potříti jako nejmenší zvířátko. Než daleko budiž pravice služebníka božního, aby se kdy poskvřnila krví bratrovou.“ I navrátil bratru meč, který mu byl vyrval, a krvácející na ruce do kostela pospíchal. Onen nešťastník ale dal se do hrozného křiku a pronásledoval jej volaje: „přátelé, přátelé, kde jste? Špatně pomáháte pánu svému, špatně pomáháte v takové úzkosti postavenému!“ Tu vyřítíl se celý zástup nešlechetský ze skrýší s meči a oštěpy mnohými, a ranami těžkými posetého zabili přede dveřmi chrámu. Tenkrát také svatá duše na onom bojišti, vysvobozena ze žaláře života tohoto, mučnickým ověnčena vítězně se odebrala k pánu dne 28 září, leta páně 938, ano nebe se radovalo a země kvílela.

Mrtvé tělo jeho matka (již nedávno pro hříchy její byl vyhnal a opět v pokoji z lásky ku Kristu zpět povolal) s některými věřícími konečně rychle do rakve uložili a do země zahrabali, nikoli jak se slušelo na mučnicka, neb jak se stává, když někdo pocty a blaženosti hodný umřel. Než onen blahoslavený voják unikaje trestu a potupě k větší slávě povstal, a čím chatrněji od synů dábla a údů jeho zacházeno se vzácným mučnickem tímto, tím milejší pánu svému a spoluobčanům svým v nebesích se objevil. I stal se společníkem andělů, soudruhem apoštolů, spoludědicem mučnicků, účasten pokoje vyznavačů, neporušenosti panen obdržel věnec věčně se zelenající a krásu nehynoucí na věky. A tak zhrdnuv vojvodstvím slávy pozemské, jímž druhdy byl vážen a mocen, do království nebeského co pravý vojvoda a mučnick vešel. Než my, jsouce suchoparní a neumělí chvalořečníci zanechme to těm, kteří tomu rozumějí, a obraťme se k prostičkému vypravování zázraků jeho.

8. Krev blahoslaveného mučnicka od bezbožných bezbožně prolitá, která po zemi a zdích se rozstříkla, smývána vodou a utírána byla; než druhého dne, kteří předešlého dne ji byli smývali, přišedše k témuž místu shledali zdi a zemi, jakoby nikdy voda na ně nebyla přišla, krví zbrocené. I dali se znovu do utírání. Také po třetí to učinili; ale vidouce marnost svého namáhání odešli. Než vrahové svatého mučnicka toho, ježž pronásledovali až do smrti, ani po smrti ušetřiti nechtějíce

¹⁾ Univ. succurritis et eum in angustia constitutum misere subvenitis. — ²⁾ Univ. DCCCXXXVIII. Srovnej o roku smrti sv. Václava Palackého Dějiny, I, 235.

omnes amicos eius, quos bonos bono adhesisse credimus, diversa et crudeli morte perimunt, et infantes eorum viros in profundo fluviu Ualtanie demerserunt: quos, quia participes fuerunt passionis, credimus et effectos esse glorie et eorum numerum et nomina, licet nos indigni pre multitudine eorum nesciamus, tamen deum scire, et elegisse vere credimus. Adunauerat autem vir beatus, dum adhuc viueret, clericorum non minimam multitudinem, et seruorum dei, quos persecutores sancti martyris adeo persecuti sunt, ut vix eorum in patria aliquis remaneret, ut vere in hoc impletum cerneremus, quod de domino specialius predictum cognoscimus: „percute pastorem, et dispergentur oues gregis.“ Ecce autem, dum ad narrandum, quanta ira et vindicta domini in hostes exarserit, stilus procedit, virtutem et mirabilia diuinitatis predicare compellor, qui semper iustissimus ultor adest, ut ea, que olim promiserat, fidelis sponsor adimpleat: „mihi vindicta, ait, et ego retribuam.“ Pars enim illorum, qui in sanctum domini crudeli animo consurrexerunt, vel qui solo assensu participes sceleris tanti extiterunt, a demoniis exagitati per deserta fugientes, miserabili et digna morte multati vltius non comparuerunt; pars arida et sicca usque ad interitum permansit, alii autem ex eis latrantes rictibus ut canes et stridentes dentibus, mortui sunt, omnisque eorum prosapias eruta radicitus, ut ita fatear. Si qui vero supersunt, stipendiorum sibi victum manibus queritant propriis. Requieuit corpus b. martyris in ecclesia sanctorum Cosme et Damiani humatum per tres annos. Postea autem reuelatum est quibusdam seruis dei, ut eundem dei seruum a loco sepulture in basilicam transferrent s. Viti martyris, quam in metropoli Pragensi deo auctore a fundamento construxerat et ornamentis ecclesiasticis apprime decorauerat, in qua aliquando, dum fabricaretur, deambulando dixisse fertur versum psalmographi: „hec requies mea in seculum seculi.“ Et hoc ad laudem et gloriam nominis sui et ad declarandum b. viri meritum pius dominus fieri dignatus est, quo sole clarius cunctis pateret gentibus, quod deus omnipotens genti Bohemorum, iam dudum ad se conuerse, magnum sua pietate patronum procurasset; confirmante scriptura: „quia in omni gente, qui timet eum, et operatur iusticiam, acceptus est illi,“ et quia, „ubi abundauit delictum, superabundauit et gratia.“

Nunciantur hec fratrie illi, et quia christiane milicie chlamyde erat obtectus, magnalibus dei resistere non ualens, quamuis sero cepit mirari. Tunc misit et noctu corpus sanctum transferri precepit ea condicione, ut, si ante auroram in sedem sepulture sancta membra tradita non fuissent, quibus iniunctum fuerat, omnes se gladio multandos non dubitarent. Venerunt igitur nocte, et sacratissimum corpus auferunt, quod plaustro impositum, usque ad riuium quendam, cui uocabulum Rokitzina est, perducunt.

sběsile do města pražského se přihnali a přátele jeho, kteří, jak věříme, co dobří Inuli k dobrému, rozličně a ukrutně povraždili, děti pak jejich živé v hlubině řeky Vltavy utopili. Věříme, že títo, stavše se utrpení, účastni se stali také slávy; i ačkoli my nehodní počtu a jmen pro množství jich neznáme, přec věříme, že zajisté bůh je zná a že si je vyvolil. Shromáždil byl blahoslavený muž za živa značné množství duchovních a sluh božích, kteréž vrahové svatého mučeníka tak pronásledovali, že sotva některý z nich ve vlasti zbyl; abychom poznali naplnění toho, co víme, že bylo předpovězeno o pánu zvlášť: „zabij pastýře a rozprehnou se ovece stáda jeho.“ Než ejhle přicházejí k vypravování ku hněvu a k pomstě páně, jež proti vrahům vzplála, nucen jsem velebiti sílu a divné skutky boha, který vždy přichází co mstitel nejspravedlivější, aby vyplnil, co druhdy slíbil řka: „mně náleží pomsta; já odplatím.“ Neboť část oněch, kteří proti svatému páně ukrutně byli povstali, aneb kteří pouhým souhlasem stali se účastníky tak velikého zločinu, zmítána zlými duchy v pustinách utíkající bídě a zasloužené smrti došla a více se neobjevila. Druzí hubeni a hluší zůstali až do smrti. Jiní ale z nich štěkající jako psi a skřípající zuby zemřeli; celý pak rod jejich, abych tak řekl, vyhlazen s kořenem. Zbyli-li ale někteří, ti potravu svou vydělávají rukama vlastníma. Tělo svatého mučeníka odpočívalo v chrámě svatých Kosmy a Damiana pochováno tři leta; potom ale zjeveno jest některým služebníkům božím, aby téhož sluhu božského z místa, kde byl pochován, přenesli do chrámu sv. Víta mučeníka, který v hlavním městě pražském vnuknutím božím od základů byl vystavěl a okrasami chrámovými znamenitě ozdobil. Ve chrámu tomto, když ho stavěli, procházejí se kdys vyslovil prý verš žalmisty: „toto jest odpočinek můj na věky věkův.“ Také to ku chvále a slávě jména svého a na dákaz zásluhy blahoslaveného muže dobrotivý pán působiti ráčil, aby nad slunce jasněji objevilo se národům, že bůh všemohoucí národu českému již dávno k sobě obráčenému velkého svatosti ochrance připravil, jak potvrzuje písmo: „poněvadž v každém národě, který bojí se jeho a koná spravedlnost, přijetí jest jemu“; a poněvadž „když naplněna jest míra hříchu, přeplněna jest i míra milosti.“

I oznámeno to bratrovrahu onomu, který ja oděn pláštěm křesťanství a nemoha se protiviti velkým skutkům božím, ač pozdě, se počal diviti. I vyslal lidi a kázal v noci svaté tělo přenesti do loživ, nebudou-li před červánky ranními svaté údy do nového hrobu uloženy, že zajisté ti, kterým to svěřeno, všichni na hrdle trestání budou. Přišli tedy v noci, svaté tělo vyzdvihli, na vůz naložili a až k potůčku jistému, jemuž jméno jest Rokytnice, přivezli. A ejhle voda tak vzrostla, že pře-

Et ecce aqua adeo excreverat, ut etiam ripas superans prata omnia occuparet, et nihil preter mortem spei dabat corpus sanctum advehentibus. Sed tali angustia constitutis, menti occurrit, ut ipsum sibi misereri deposcerent b. Wenceslai precibus, qui, ut idem martyr transferretur, frequentissimis revelationibus declarare dignatus est, et dicunt: o beate martyr, quia tue inssioni deuota mente parere studuimus; nunc omnes hostili gladio puniendi tradimur! Simul et laborant, ut pons qualiscunque fabricaretur. Dum hec aguntur, respicientes, subito vident se plastrumque cum corpore preciosi martyris ea parte fluvii, qua ire disposuerant, constitutos.

Quod videntes sancti martyris ministri, deum et sanctum suum voce grandi et toto corde collaudant, qui famulos suos, in tali discrimine positos, tam potenti virtute liberauerat. Hinc pietas domini, hinc meritum sancti tali miraculo patuit, hinc gloria dei, et hinc virtus martyris declaratur, dum et corpus digna translacione veneratur, et exequiarum eius baini tali virtute sunt liberati. Ad fluvium quoque properantes Wltave pontem fractum reperientes, ingemiscunt insuper et grauari ceperunt, ac omnino eum sustollere non ualentes, rursus precibus insistunt, quo eis solita pietate succurreret, ne vitam presentem amitterent, quoniam secundum edictum principis gallicinium matutinum transibat. Mox se exauditos intuentes, sustollunt eum humeris, ac si nil oneris unquam habuisset, pontemque fractum sine obstaculo transisse se gratantur. Venerunt ergo sine aliquo obstaculo aut impedimento ad locum, quem sibi olim sanctus preparauerat. Tunc quoque accenso lumine intuentes, viderunt corpus eius integrum, et omnia vulnera eius sanata, preter vulnus illud unum, quod frater eius crudelissimus capiti eius inflixerat, et quidem quamuis sanus locus foret, a reliquis tamen distabat, velut quodam limo albo contactus; quod etiam studuerunt abluere, similisque reliquis apparuit. In eadem vero hora ferunt inter reliquos eiusdem sepulture procuratores quemdam venerabilis vite affuisse virum, qui hinc sancto, dum hac lucis vita poceiebatur, amicus fidelissimus nectebatur, qui corpus sanctissimum, dum per singulos palparet artus, manum sancti, lacrymarum imbre perfusus oculis, manui sue impositam, leviter unguas manus attrectabat, ex quibus unam vacillantem reperiens, lacrymosa ad socios voce protatur: peccatoribus, inquit, ve nobis, quoniam corruptioni cernitur proximum fore sanctissimum corpus hoc: ecce enim et titubantes patent ungule. Quem reliqui increpantes, quare, inquit, frater, talia proferis, ac intellectu capaci aut perspicis, aut obediens tue causa, qua feruebas, reliquias tibi sancti corporis impertiri cupis. At ille pugno pectus tundens, ve, inquit, ve, et existimo fore ita, apprehensaque rursus sanctissima manu, unguam repetendo tangit, quam ita firmiter carni reliquae herentem reperit, ac si nulla vacillationis signa patuissent in ea.

kročivši i břehy zatopila všechny louky; i nebylo naděje těm, kteří svaté tělo přivázeli, mimo smrt. V této úzkosti napadlo jim za smilování prositi svatého Václava, jenž před tím přečasto se zjevuje přenešení své naříditi ráčil; i řekli: „svatý mučovníku, snažice se zbožnou myslí poslechnouti rozkazu tvého nyní všichni trestu vražedného meče vydání jsme.“ Zároveň pak se namáhali zříditi nějaký most. Když se toto dalo, ohlednuvše se náhle spatřili sebe a vůz s tělem vzácného mučovníka na té straně potoka státi, na kterou přejíti byli hleděli.

Vidouce to sluhové svatého mučovníka boha a svatého jeho velikým hlasem z celého srdce chválili, že služebníky své v takovém nebezpečí vězíci tak mocně vysvobodil. Takovým zázrakem okázala se laskavost páně a zásluha svatého; tím sláva boží, tím síla mučovníka se osvědčila, když tělo důstojným přenešením uctěno bylo, ti pak, kteří je přenášeli, tak mocně vysvobození. Pospěšivše potom k řece Vltavě našli most položlomený; i jali se těžce nařikati nemohouce nikterak svatého pozdvihnouti, a dali se opět do modlení, aby jim obvyklou laskavostí pomohl, aby života neztratili; neboť vzhledem k rozkazu knížecímu již kokrhal kohout k ránu. Shledavše se brzy vyslyšeny zdvihli jej na ramena, jakoby žádného břemene nebylo, a přes položbořený most bez závady radostně přešli. Potom bez závady a překážky přišli na místo, jež sobě druhdy svatý byl připravil. I rozsvítivše světlo uzřeli tělo jeho neporušeno a všechny rány jeho zhojeny kromě jediné rány oné, kterou přeukrutný bratr jeho mu na hlavě byl zasadil. Tato totiž, ačkoli byla také zhojena, přec lišila se od ostatních jsouc jakýms bílým kalem pokryta; když pak tento smyli, okázala se podobna ostatním. Tenkrát byl prý mezi ostatními, kteří tělo pochovávali, jistý duchovní počestného života, jenž tomuto svatému, pokud žil, důvěrným býval přítelem. Ten omakávaje jednotlivé údý svatého těla také ruku s uszlzenýma očima do ruky své vložil a lehounce nehty zatahal, z nichž našel jednoho, který se viklal, plačtivým hlasem promluvil k souduhám řka: „běda nám hříšným! patrněť jest velmi blízko porušení svaté tělo toto; neboť ejhle viklají se a povolují nehty.“ I pokárali ho ostatní řkouce: „proč, bratře, mluvíš takové věci? Či snad toho předvídáš, neb z bývalé oddanosti k němu živému chceš si vzíti ostatek těla jeho?“ On ale bje se pěstí do prsou řekl: „opravdu, opravdu myslím že bude tak;“ a uchopiv znova svaton ruku opět dotekl se nehtu. Nyní ale shledal, že tento tak pevně v mase ostatním vězel, jakoby žádná známka viklání se byla neukázala na něm.

Auricula eius, que funditus abscissa ictu gladii fuerat, atque a sorore ipsius, eodem reuelante, inuenta fuerat, sanissima, iunctaque loco suo inuenitur. Siquidem venerabilis memorata matrona, soror uidelicet b. martyris, Przibislawa vocabulo, ab ipsis cunabulis Christo domino fuerat edocta seruire deo secundum documenta euangelica sine querela. Postquam enim eam dominus a iugo maritali soluerat, totam se mancipauerat deo famulandam, aestuanti sitiens animo velamine sacro contegi, die noctuque instanter oracionibus, jejuniis, vigiliisque persistens. Huic in visione b. Wenceslaus astitit, et inquit: auriculam eciam persequentes me absciderunt, que hactenus inter arborem, que ecclesie iungitur, parietesque ipsius ecclesie iacet, ex quo tempore abscissa fuerat. Hac comperta reuelacione, matrona venerabilis, somno sese excuciens, ecclesieque expetens locum, thesaurum auricule sanctissime, ubi et locata fuerat, reperit, eamque cum reuerencia, gaudioque magno sumens, omnipotenti deo gratias referens monumentum fratris domini sui ac martyris adiens, cum quibusdam fidelissimis maxima cum reuerencia aperuit, auriculamque imposuit, et cum omni diligencia rursus clausit. Quae post translacionem glebe ipsius venerabilis ita incorrupta, iunctaque carni reliquae, ut prediximus, inuenta est, aesi nec uestigium ferri unquam passa fuisset.

Venientes ergo, quotquot adesse poterant clerici, et populi, cum hymnis et canticis condiderunt corpus sanctum in sarcophago, et sepelierunt in basilica sancti Viti martyris, ubi domino opitulante, meritis sancti Wenceslai martyris multa et innumera operantur miracula, ad laudem et gloriam nominis Christi domini nostri. Celebratur autem translacio eius IV. Nonas Marcii, prestante domino nostro Jesu Christo.

9. Nunc deo auctore de novo martyre sincere scire cupientibus,¹⁾ nova miracula pandam. Post passionem et triumphum athlete dei gloriosi: post excessum sideris in tota terra suo merito fulgentis, qui sibi olim, ut dixeram, devota adhererant, vel quos ad seruiendum Christo aggregauerat, partim ab impiis gladio necatis, partim fluuii sepultura iniquorum manibus traditis, ceteris in omni orbe fuga dispersis, unus militum, Podiven nomine, quem comparticipem et consocium uniuersorum operum, que dudum a martyre gerebantur, fuisse diximus, et de quo promiseramus dicturos nos, quod pre manibus habemus, domino suo ex hac migrante vita ad Christum, apud Teutonicos fuga labens, diu exulauerat. Post vero, ratus pacem redditam patrie, ad suos reuersus, temporis aliquantum in propriis deguit, domi sese occultans. Qui quo amoris feruore, qua fidei integritate dominum suum, dum vixerat, dilexit, dicerem, si res ipsa, quam scribere cupio, satis in-

Také ucho jeho, které mečem úplně usečeno, potom pak od sestry jeho, již se byl zjevil, nalezeno bylo, úplně se zahojilo a k místu svému přirostlo. Zpomenuť totiž ctihodná paní, sestra svatého mučedníka, jmenem Přibislava, od mladosti vyučena byla službě Krista pána, jemuž sloužila vedle učení evangelia „bez reptání“. Neboť když jí byl pán jha manželského zbavil, zcela se oddala službě boží vřelou duší žádajíc oděna býti oděvem posvátným; ve dne v noci trvající na modlitbách neustále se postila a bděla. Této zjevil se svatý Václav a řekl: „ucho mně vrazi usekli a od onoho času leží mezi stromem, jenž stojí těsně u chrámu, a zdí chrámovou.“ Po zjevení tomto ctihodná paní ze spánku se probudila, a přišedši na místo u kostela poklad svatého ucha tam našla. I zdvihnuvši je s úctou a radostí velikou děkovala všemohoucímu bohu, šla ku hrobce bratra svého a mučedníka s některými sobě věrnými, s největší úctou ji otevřela, ucho tam vložila a bedlivě jí opět uzavřela. Toto po přenešení ctihodného těla jeho shledáno bylo, jak jsme nahoře řekli, tak neporušené a s ostatním masem srostlé, jakoby se ho nikdy byl meč nedotekl.

Sešlo se tedy, kolikkoli mohlo, duchovních a lidí, zpívající hymny a jiné písně položili tělo svaté do rakve a pochovali v chrámě sv. Víta mučedníka, kde pomocí boží skrze zásluhy svatého Václava mučedníka nesčíslné stávají se zázraky ku chvále a slávě Krista pána našeho. Památka pak přenešení jeho slaví se 4. března. Což račiž dáti pán náš Ježíš Kristus, jenž s otcem a duchem svatým živ jest a kraluje na věky věkův. Amen.

9. Nyní pokynutím božím o novém mučedníku nové zázraky vypravovati budu těm, kteří jich správně dovědět se chtějí. Když po vítězném utrpení slavného bojovníka božského, po zapadnutí hvězdy po celé zemi zásluhou jeho zářící, z těch, kteří druhdy, jak jsem byl pověděl, k němu lnuli oddaností, neb které k službě Kristově byl shromáždil, jedni od nešlechtníků mečem pobiti, druzí rukama bezbožníků v řece pochováni byli, ostatní pak po všem světě se rozutíkali; jeden z rytířů, jmenem Podivin, o němž jsme pověděli, že býval účastníkem a soudruhem veškerých skutků mučednických, a o němž slíbili jsme, že povíme, co nám jest známo, po odchodu pána svého ze života tohoto ku Kristu k Němcům se utekl a tam dlouho žil ve vyhnanství. Potom ale domnívaje se, že pokoj vlasti jest navrácen, k svým se vrátil, po nějaký čas doma se zdržoval a skrýval. Jak vřelou láskou a bezúhonnou věrností pána svého za živa miloval, vypravoval bych, kdyby vše sama, kterou chci vypi-

¹⁾ Opis univ. ruk. I, D, 2 volentibus.

dicii non fuisset. Hic quadam dierum secum dolorem, quem, ex quo seniore suum perdiderat, in mente habuerat durius solito reuoluens, assumens gladium, ad domum cuiusdam festinus properat, quem caput persuase necis contra s. Wenceslaum coniurasse nouerat, et cuius manibus eundem beatum interfectum precipue sciebat. Et veniens, inuenit eum in asso balneo, quod populari lingua stuba vocatur, recumbentem. Sed ille hunc venientem videns, more gentis salutare curavit, dicens: salueris, amice, salueris. Hic vero, cuius precordia dolor excoxerat, e contra respondit: mee salutis prouisor deus aderit; tu vero abhinc omni salute priuatus et in tuo peccato moriens, in eternum peribis: et irruens interfecit eum. Et fuge presidio sperans se posse saluari festinus exibat: et siluam ingressus, dum iam securus procederet, mors militis, et factum occisoris fratricide illi nunciatur et mox ipsis apparitoribus siluam circumdari fecit et illico comprehensus laqueo appensus est.

Grande aliquid dicturus, fateor, pro sui magnitudine me deliberasse, ut silerem, sed ora plurimorum sciencium hec luce clarius, quoniam incessanter predicant, me silere indignum putauit. Pependit ibi tribus annis: non auis, non bestia, non ipsa humane carnis consumpcio et putredo in corpore eius preualuit: sed more uiuentis unguis et barba excreuit et capilli eius usque ad summam caniciem albi effecti sunt. Tandem tedio victus ille fratricida, quia miraculum domini ubiuis gentium declarabatur, in eodem loco cum humo cooperiri fecit. Sed nec ita opera dei abscondi potuerunt, quin ad manifestanda populis serui sui merita, lumen celeste noctu a transeuntibus frequentissime super sepulchrum eius accensum videretur. Tandiu hoc actum est, donec undecunque aduenientes, donaria offerre inciperent et supra tumbam sepulti deuotionis sue munera darent et vite sue commoda deo et occiso illi committerent. Post multum temporis viri illius ex loco illo sublatum est corpus et translatum cum deuotione clericorum, virorum, mulierumque deuotarum et positum in cimiterio ecclesie s. Viti: ita ut s. Wenceslaus in ecclesia quidem, et miles ille foris positus, sola maceria diuidantur. Et hanc illi gloriam fides recta acquisiuit, in qua dum aduixit, domino suo fideliter deseruiuit. Nam cum esset uniuersorum dispensator inter tecta s. Wenceslai degencium, cunctos pene vernaculos, extremos usque ad cocos, ita instruxerat, quod pene nullus curtensium foret, qui psalmigraphorum hymnos canere ignoraret, vel aliquid ad ecclesiasticum ritum pertinens addisceret. Uniuersos ceu gnatos proprios amplectens, a cunctis quoque ut pater honorabatur. Si quando viro illi eleemosyna iniuncta fuisset in dispendendis decem nummis, ipse pro fidelitate domini sui addebat quinque: quandoque eidem iubebantur in triginta vel eo amplius alimenta pauperes distribuere, quindecim ille addebat. Quapropter et a deo, secundum pro-

sovati, s dostatek k tomu nepoukazovala. Ten jednoho dne bolest, kterou od zavraždění pána svého v srdci choval, s citem nad obyčej trpkým přemítaje popadl meč a běžel k domu jistého člověka, který, jak věděl, co náčelník k vraždě byl radil a proti svatému Václavu se spikl, a jehož rukama týž svatý hlavně zavražděn byl. Přišel nalezl jej ve vytopené síni odpočívajícího, jež obecným jazykem sluje „stuba“. Než tento vida jej přicházení podle mravu národa hleděl jej pozdraviti řka: „zdráv buď, příteli, zdráv buď.“ Ale on, v jehož srdci bolest vřela, odpověděl: „o mé zdraví postará se bůh: ale ty vši spásy zbaven v hřichu svém umřeš a na věky zahyneš.“ A vyřítiv se naň zabil jej. Doufaje útekem nabyti spásy rychle odešel. I vešel do lesa kráčel již bezpečně: když onen bratrovrah, jemuž zvěstována smrt rytíře a skutek vražedný, rychle skrze sluby své obstoupiti dal les. Chytili jej ihned a oběsili.

Maje vypravovati něco velkého vyznávám, že jsem uvažoval vedle vznešenosti věci, nebylo-li by lépe, abych mlčel; než poněvadž přemnozí, kteří to vědí nad světlo jasněji, stále to hlásají, zdálo se mi nehodným o tom pomlčeti. Visel tam tři leta. Žádný pták, žádný dravec se ho nedotekl, žádná zkáza lidská ani hniloba těla jeho se nezmocnila; nýbrž jako by žil, rostly mu nehty a vousy, a vlasy jeho přenáravně zešedivěly a zbělely. Končně ošklivostí přemožen, jelikož zázrak tento páně všady se oznamoval, bratrovrah onen na témže místě dal jej zahrabati do země. Než ani tak nebylo lze ukrýti skutky boží; nýbrž na označení lidu zásluh služebníka jeho vídati bylo velmi často od okolo jdoucích v noci nebeské světlo, ano nad hrobem jeho hořelo. Toto tak dlouho se dalo, až lidé od všad přicházejíce dary obětovati a na hrob pochovaného z oddanosti klásti počali, a života svého osudy bohu a onomu zabitému svěřovali. Po dlouhém čase tělo muže tohoto z místa onoho vyzdvíženo a nábožně přenešeno od duchovních, mužů a žen nábožných a pochováno na hřbitově chrámu sv. Vity; tak že sv. Václav v chrámě, onen pak rytíř venku leží, oba pouhou zdí od sebe jsou odděleni. A tuto slávu získala mu pravá věrnost, s kterouž, pokud žil, pánu svému sloužil. Neboť když býval správceem náde všemi v domě sv. Václava bydlícími, všecky skoro služebničky až do posledního kuchaře tak navedl, že nebylo téměř dvořana, který by býval neuměl žalmy zpívati, neb který by býval něčeho neznal, co k obřadům církevním náleželo. Miluje všecky jako syny vlastní ode všech jako otec býval ctěn. Bylo-li kdy muži tomuto přikázáno rozdati almužny deset peněz, přidával sám vedle věrnosti pána svého pět, a když měl třicet neb více chudých potravou podělit, přidával patnáct. Pročez zasloužil slyšeti od boha, co byl v evangeliu slíbil: „aj sluh dobrý, poněvadž v malém byl jsi věren, učiním tě

missa, eius euangelicum audire meruit: euge serue bone, quia in paucis fuisti fidelis, super multa te constituam; et cum domino carnali in gaudia omnipotentis Christi meruit intrare manencia sine fine: lucerneque ardentis in basilica, sanctorum uterque ubi quiescit, nocte vise sunt, vocesque psallentium angelorum a plurimis inibi audite sunt frequenter.

10. Igitur sanctus ac sepe memorandus patronus noster venerabilis Wenceslaus, licet cunctis se exorantibus opem pietatis ac benignitatis impendat, precipue tamen vinculis seu in carcerem trasis¹⁾ suffragari non desistit. Nempe et hinc primum insigne eius patuit misericordie prodigium post translationem corporis eius venerabilem. Cum enim plurimi reorum, vinculorum nexibus ferreorum adstricti, carceris publica custodia detinerentur, ac patrie secundum morem multiplici pena damnati, preter solam mortem nihil spei aliquis illorum haberet, quadam nocte inter ipsas angustias positi, deo id, ut credimus faciente, venit eis in mentem, ut beatum Wenceslaum sibi misereri deposcerent. Domine deus, inquiunt, per merita et oraciones senioris nostri Wenceslai, tui sanctissimi testis, nos in tanta angustia positos, tua illa antiqua virtute adiuuare digneris. Nocte sequenti dum omnes in seculo placida quiete pausarent, soli hi miseri, quid requies esset, nescirent, diuina potencia, que tribulatis pie adesse solita est, adfuit. Et primum quidem quasi sonus cuiusdam tintinnabuli in auribus eorum sonuit, deinde lux cunctis miranda in carcere refulsit, et subito lignum, quo pedes miserorum inclusi tenebantur, velut arcus se incuruabat, et mox omnes pedes suos a neruo extraxerunt. Videntes autem domini virtutem per merita s. Wenceslai adesse, confortabantur, iam spe salutis accepta, et continuata voce clamabant: domine Jesu Christe, deus noster,²⁾ adesto nobis seruis tuis in te confidentibus per merita et oraciones s. Wenceslai, qui tui nominis amore ab impiis occisus est. Mox adfuit Christi virtus et uniuscuiusque torques contracta cecidit de collo in terram: et dimissi e carcere, ambulantes per gyrum narrabant ea, que suis oculis viderant, opera magna dei. Hoc igitur miraculo pro sui magnitudine et gloria ubique diffuso, contigit quemdam paganorum in custodia detentum comperisse, quod s. Wenceslao maxima esset cura pro his, qui in carcere religari solebant, liberandis. Quod audiens, quia ingenti erat necessitate constrictus, votum vouit dicens: si deus christianorum³⁾ me ab hac miseria, sua bonitate eripuerit et dignitati pristinae restituerit, credam in Christum filium dei, et baptismum salutis accipiam ac religioni pietatique christiane toto me animo permitto et filium meum eidem martyri eterno servicio mancipabo. Vix verba compleuerat et ecce omnia ferrea vincula ce-

správcem mnohého“, zasloužil s pánem, jehož měl na světě, vejíti do radostí věčných. I bylo viděti za noci světla hořící v chrámě, kde oba svatí odpočívají, a přemnohým bylo často slýchatí hlasy prozpěvujících tam andělů.

10. Svatý a časté naší zpomínky hodný ochrance náš Václav, ačkoli všem, kteří jej za to žádají, laskavou a dobrotivou pomocí přispívá, přec zvláště spoutaným a uvězněným pomáhati nepřestává. Pročež také prvním toho druhu zázrakem milosrdenství své objevil po slavném přenešení těla svého. Neboť když přemnozí zločinci železnými okovy spoutáni v žaláři zemském hlídání byli, a byvše po zvyku domácím k mnohonásobnému trestu odsouzení mimo jedinou naději smrti neměli naděje žádné, napadlo jim v úzkostech postaveným jedné noci vnuknutí, jak věříme, božím žádati sv. Václava za smilování. „Pane bože,“ zvolali, „skrze zásluhy a přimlvy pána našeho Václava, svědka svého svatého, račiž nám v tak velké úzkosti postaveným uděliti svou odvěkou pomoc.“ Následující noci když všichni na světě v příjemném spánku si hověli, jedině pak tito ubozí, co pokoj jest, nevěděli, moc boží, jež dobrotivě přicházívá stísněným, přišla také jim. Napřed jakoby zvuk nějakého zvonu v uších jejich zazněl, potom světlo všem podivně zasvitlo ve vězení, a náhle prohnulo se jako oblouk dřevo, jímž nohy ubohých spoutány byly: i vytáhli brzy nohy z pout. Vidouce, že síla páne skrze zásluhy a přimlvy sv. Václava jest při nich, vzmužili se naději spásy a opět zvolali: „pane Ježíši Kriste, bože náš, přispěj nám, služebníkům svým, kteří v tebe důvěřujeme, skrze zásluhy a přimlvy sv. Václava, jenž pro lásku jména tvého od bezbožníků byl zabit.“ Brzy přispěla jim síla Kristova, a provaz jednoho každého roztržen spadl s krku na zem; i byvše propuštěni ze žláře chodili po okrsku a vyprávěli velké skutky boží, jež očima svými byli spatřili. Když pak zázrak tento vedle velikosti a slávy své všady se rozhlásil, přihodilo se, že jistý uvězněný pohan se dověděl, že sv. Václav nejvíce se stará o vysvobození těch, kteří ve vězení bývají svázáni. Uslyšev to, poněvadž ve velké nesnázi upěl, učinil slib řka: „vysvobodí-li mne bůh křesťanů dobrotivostí svou z této bídy a navrátí-li mi bývalou důstojnost, uvěřím v Krista syna božského a přijmu křest spásy, z celého srdce svého náboženství a nábožnosti křesťanské se oddám a přiřknu syna svého téměř mučeníku k službě věčné.“ Jedva domluvil, a ejhle všecky železné okovy spadly s něho. I chytili ho dvakrát neb třikrát a znova uvrhli v okovy; ale okovy a pouta spadla s něho jako dřívě. Tu pro-

¹⁾ Opis univ. I, D, 2 mó carcere trasis. — ²⁾ Týž ruk. Deus, domini Jesu Christi pater. — ³⁾ Týž ruk. má: si deus s. Wenceslai et deus christianorum.

eciderunt. Quem bis terve comprehensum, repetitis iniuriis, vinculis iniecerunt. Sed ab hoc, sicut autea, vincula et compedes ceciderunt. Tunc carceris domini propter iterata miracula, s. martyri reverentiam uti et gloriam deo exhibentes, eundem liberum abire permittunt. Qui dimissus, continuo sancta fide instructus et baptizatus est: et filium, quem vouerat, martyri tradens, postea multis annis superuixit.

Sed et alius quidam reus pari modo iussus fuerat in carcerem retrudi, qui s. Wenceslaum voce et frequentibus suspiriis, ut sui misereretur, innocens, sicut et a superiore, ita et ab isto cuncta manicarum et compedum arctamenta ceciderunt. Quem increduli comprehendentes, argenti precio accepto, longinquis nationibus vendiderunt, nescientes deum uniuerse terre dominatorem et dominationis eius plenam esse terram: putantes etiam b. martyrem longe a se positorum preces exaudire non posse. Qui dum deduceretur, meritis b. martyris subito ceciderunt et catene de manibus eius et torques ferrea de collo eius. Illi autem, qui eum emerant, quamuis gentiles forent, cernentes tanta mirabilia dei, liberum eum abire permittunt. Post non multum temporis princeps quemdam alium in carcerem retrudi iussit, qui dum frequentissimis suspiriis dominum deprecaretur dicens: domine deus, per merita beati Wenceslai adiua me: quadam nocte contigit, ut inter ipsas angustias obdormiret. Qui, sicut moris est tribulatum, statim expergiscens, vidit se stare extra carcerem in media platea: et neque compedes erant in pedibus eius, neque torques in collo, neque catene in manibus eius inuente sunt. Et regressus ad vicarium narrauit, quomodo dei virtute mirabiliter liberatus sit. Vicarius autem agnita dei virtute et potentia beati martyris in miraculis, reum libertate donauit. Iterum de nouo martyre antiqua miracula vobis pro amore tanti viri adstantibus narrare aggrediar. In ciuitate Pragensi erat quedam mulier ceca et toto corpore debilis: que veniens ad ecclesiam s. Viti, prostrauit se ante tumbam s. Wenceslai et tam diu plena fide orauit, donec visum et totius corporis sanitatem recipere mereretur. Interea contigit quemdam a creditoribus comprehendi, et ferreis nexibus coarctari, quia feneratoribus, quid redderet, non habebat. Et fortuito hi, qui eum colligauerant, sub ecclesia, qua corpus beati Wenceslai seruatur, ipsum sedere fecerunt. Qui in tali angustia constitutus, manus ferro oneratas ad celum eleuans et oculos versus ecclesiam dirigens, sic orabat: deus, inquit, adiua me per merita et intercessionem s. Wenceslai. Dum hec diceret, illico solute sunt manus eius: et dimiserunt eum.

Fuit in prouincia Francorum vir quidam pedibus debilis, cui in somnis vir in vestibus albis apparuit, exhortans eum et dicens: surge et vade in ciuitatem Pragensem in ecclesiam s. Viti, ubi requiescit corpus beati Wenceslai martyris, et ibi recipies sa-

pustili jej žalárníci na svobodu skrze opětované zázraky z úcty k svatému mučeníku vzdávající slávu bohu. Potom ihned svaté víře vyučen a pokřtěn byl, a odevzdav syna, jak byl slíbil, sv. mučeníku ještě mnohá let živ byl.

Než i jistý jiný zločinec podobným způsobem do žaláře uvržený vzdychal a vzýval sv. Václava za smilování; a jako s předešlého i s rukou a nohou jeho spadla všechna pouta. I chytili jej nevěřící a prodali vzdálenému národu nevědouce, že bůh jest pánem všeho míra a moci jeho plna země; domnívajíce se také, že sv. mučeník proseb vzdálených vyslyšeti nemůže. Když jej odváděli, zásluhami sv. mučeníka spadly řetězy s rukou a železný okov s krku jeho. Ti pak, kteří ho koupili, ačkoli byli pohané, vidouce tak veliké divy boží na svobodu jej propustili. Po nedlouhém čase dal kníže člověka jiného uvězniti, jemuž, když přecháštěmi vzdechy k pánu se modlil řka: „pane bože, pro zásluhy sv. Václava pomoz mi,“ přihodilo se jedné noci, že ze samých úzkostí usnul. I probudiv se záhy, jakož bývá soužených obyčej, shledal, že stojí mimo vězení uprostřed ulice; a nebyla pouta na nohou jeho, ani provaz na krku, ani řetězy na rukou. I navrátiv se k správci vypravoval, kterak moci boží zázračně vysvobozen byl. Správce pak seznav sílu boží a moc blahoslaveného mučeníka v zázracích dal vinníku svobodu. A opět o novém mučeníku staré zázraky hodlám vypravovati vám, kteří z lásky k tak velikému muži posloucháte. V městě Pražském byla jistá žena slepá a celým tělem malomocná; ta přišedši do chrámu sv. Víta padla před hrobem sv. Václava a tak dlouho plna důvěry se modlila, až obdržela zrak a uzdravení celého těla. Zatím událo se, že kdos od věřitelů chycen a železnými okovy sevřen byl, poněvadž neměl čím zaplatiti lichvářům. I posadili jej náhodou ti, kteří jej byli svázali, pod chrám, v němž tělo sv. Václava se chová. I pozdvihl on v takové úzkosti ruce železem obtížené k nebesům, obrátil zraky své ke chrámu a takto se modlil: „bože, pomoz mi skrze zásluhy a prostřednictví sv. Václava.“ Jedva domluvil, ihned rozvázány jsou ruce jeho; i propustili jej.

Byl v zemi Franské jistý muž chromý, jemuž ve snu se zjevil muž bíle oděný; i napomenul jej řka: „vstaň a jdi do města Pražského do chrámu sv. Víta, kde odpočívá tělo sv. Václava mučeníka, a obdržíš tam zdraví nazpět.“ Když pak dělal, jako

nitatem. Quo dissimulante, demum eisdem vestibus adstans, qui et ante apparuerat, dixit: cur non fecisti iussionem meam, et non venisti, ubi recepturus es gressum? Ille vero quasi in excessu mentis euigilans, gratanter dixit: eo domine. Et surgens, baculo innixus venit ad negociatores, qui illuc tendebant,¹⁾ et data mercede fecit, ut eorum auxilio usque ad locum predictum perveniret. Et intrans sanctorum ecclesiam, coram omni populo in pavimento prostratus, longa oracione, meritis s. Wenceslai ut sui misereretur, dominum flebiliter exorabat. Et surgens ab oracione, per dei misericordiam consolidata sunt genua eius, agens gratias deo et b. Wenceslao, ob cuius merita eum dominus saluum facere dignatus est. Harum et huiusmodi virtutum fama et gloria ubique de beato martyre diffusa, ceperunt quidam animo instigari, ut reliquias beati corporis acciperent, et sibi retinerent, ac suis distribuerent. Quidam sane pro bona voluntate et bono animo, ut nomen martyris passim diffunderetur, id agere nitentur: si qui autem malo animo aut cupiditate idem conabantur, vindicta eos sequens ulta est. Igitur soror eius Pribislava, quantum humanus oculus potest preiudicare, sub sacro habitu sanctissime vivens, tali se facto commiscuit, habens adiutorium sui operis presbyterum eiusdem ecclesie Stephanum. Sed inclusus quidam iuxta ecclesiam morabatur, cui quasi sanctissimo adherentes, eius consilio pravo id aggressi sunt. Quid plura? Condicta nocte veniunt, et extrahentes illum, participem sui facti faciunt: effodientes venerabile corpus, nequicie sue initium sumunt. Nam presbyteri eiusdem filius satis irreuerenter maxillam sancti viri attrectans extraxit, et pallio illam involuunt, reliquumque corpus iterum terra cooperiunt: ipsis vero ex reliquiis pro libitu suo partim sibi retinent, partim suis distribuunt. Sed ulcio eos omnes protinus divina impro-nise assequitur. Quod quia nostris factum constat temporibus, plurimisque patet, superuacaneum huic opusculo credidi inserendum. Hoc solum exaro, quod improuisa et insperata morte preuenti presentem ex luce migrarunt.

Signum quoddam, rursus quod nostris temporibus Christus, omnipotens deus, militem per suum dilucidare dignatus est, refero. Dum in carcere multimoda caterua hominum, quedam reatu suo, quedam vero accusancium obloquio, detentaretur et ibi diutissima seruaretur custodia, fuis precibus ad dominum, per merita sancti Wenceslai liberari meruit. Quibusdam infidelibus suadentibus videlicet, quod haud virtute dei vel sanctorum liberati forent, sed preuentus pecunia custos carceris eos pluresque alios sepe a vinculis soluisset, iudicio diuino examinari iussus est. Igitur multimoda adstante plebeica turba, ferrum igni positum candescit: custos carceris adductus diiudicatur ferre nuda manu imposito

by neslyšel, znova v těchže šatech přistoupil k němu ten, jenž dříve se mu byl zjevil, a řekl: „proč nevyplnil jsi rozkazu mého a nepřišel tam, kde obdržeti máš zase chůzi?“ On ale, jako by mu dechu docházelo, se probudil a vesele řekl: „půjdu pane.“ I vstav vzal hůl a šel ke kupcům, kteří tam chtěli jeti, a zaplatil jim, aby pomocí jich až na místo jmenované se dostal. I vešel do chrámu svatých, přede vším lidem na zem padl a dlouhou modlitbou skroušeně prosil hospodina, aby pro zásluhy sv. Václava nad ním se smiloval. Když od modlitby vstal, milosrdenstvím božím seslena jsou kolena jeho; i děkoval bohu a sv. Václavu, skrze jehož zásluhy ráčil mu hospodin udělití zdraví. Když byla pověst a sláva těchto a takových zázraků svatého mučeníka všady se roznesla, byli někteří ponoukáni k tomu, aby ostatky svatého těla vzali a si podrželi aneb přátelům rozdali. Někteří o to se pokoušeli s dobrou vůlí a s dobrým úmyslem, aby jméno mučeníka se rozhlásilo; pokusili-li se ale někteří se zlým úmyslem aneb z chvilsti, stihl je trest následující. Sestra jeho Pribislava, pokud oko lidské souditi může, pod posvátným šatem svatě žijící takového skutku se dopustila za pomoci jistého kněze téhož chrámu Štěpána. Ale jakýs poustevník blízko chrámu se zdržoval, k němuž jako k muži svatému hůl a k jehož zlé radě k tomu se odhodlali. Zkrátka, v unluvené noci přišli, násilně vzali jej s sebou a účastníkem skutku svého jej učinili: vykopáním ctihodného těla nelehceho započali. Neboť syn onoho kněze nepočestně čelist svatého muže popadl a vytáhl; i zavinuvše ji do pláště ostatní tělo opět do země skryli. Tohoto ostatku podle libosti část si nechali, část přátelům rozdali. Než trest boží potom nenadále je všechny stihl. Což jelikož, jak známo, za našich časů se událo a přemnoží vědi, zbytečno by bylo podle mého mínění v knížce této zapisovati. Jen tolik poznamenám, že náhlou a nenadálou smrtí stížení z tohoto světa se odebrali.

Zázrak jeden, který opět za našich časů Kristus, všemohoucí bůh, skrze bojovníka svého ukázati ráčil, budu vypravovati. Když ve vězení množství rozličného lidu, jedni svou vinou, druzí nařknutím žalobníků byli drženi a velmi dlouho střeženi, pomodlivše se k hospodinu skrze zásluhy sv. Václava vysvobozeni jsou. Když však někteří nevěřící mínili, že nikoli mocí boha neb svatých osvobozeni nebyli, nýbrž podplacený strážník žaláře je okovů zbavil a mnohé jiné často zbavuje, rozkázáno zkoušeti jej soudem božím. I sešel se velký zástup rozličného lidu; železo položeno na oheň a rozpáleno. Přiveden žalářík a přisouzeno mu nésti je holou rukou, i zaražen cíl do země. On neváhaje, nýbrž důvěruje

¹⁾ Týž má disponebant.

ruri termino. Ille, nil dubitans, verum in sancti fidens merita, candens ferrum ab igne sumpsit longeque a termino gessit: et ni ab aliis prohiberetur, tres fortassis vexisset metas, hocque facto omnis scrupulus a cordibus cunctorum ablatu est dubietatis laudantium et glorificantium deum, quod non nisi misericordia sua et intercessione sancti sui martyris Wenceslai victos carceris solueret. Igitur si cuncta beati martyris signa, que dominus per eum demonstrare dignatus est, stylo comprehendere coner, lux mihi, antequam pagina deficiet. Siquidem omnipotens deus ad laudem et gloriam nominis sui, per intercessionem militis et martyris sui s. Wenceslai, quosdam e carcere eximit, plures e vinculis, alios de cladibus vel diuersis infirmitatibus eruit: de tribulationibus et necessitatibus variis et ab inimicis visibilibus et invisibilibus liberat. In bello eciam concertantibus sepe deus huius sancti supplicationibus, meritis laudabilibusque factis succurrit: omnes Wenceslaum inuocantes adiuvat: sicut ipsum non semel neque bis, dum preerat, viuis et claris signis adiuerat. Nam urbs quedam, Kurim vocata, populosa dum erat, extollitur, atque principe, qui inerat, huic sancto resistere moliebatur. Sed dum utraque parte sat cedis factum fuisset, consultum mox omnibus placuit, ut si quis ducum duobus tantummodo dimicantibus victor existeret, ipse preesse deberet. Dum procedunt duces, congregati volentes, Kurimensi celestis deus celestes reserat visiones: sanctum videlicet Wenceslaum imaginem crucis sancte in fronte nitentem portare. Hec ut vidit, longe abiectis armis ad pedes ruit, protestabaturque, nullum posse tum vincere, dum deus vellet in tali signo inuamen ferre. Hunc talia narrantem in pacis oscula dux sanctus subleuat, atque ipsum ciuitatemque sue dicioni pacifice firmat, donans illi ciuitatem regere, quamdiu viueret ipse. Vere crucem viderat, quia Christum imitabatur, feliciusque peruenit ad regnum, ubi Christus regnat cum patre et spiritu sancto in secula.

v zásluhy svatého, žhoucí železo z ohně vzal a daleko za cíl nesl; a kdyby mu nebylo bráněno od jiných, byl by je byl snad třikrát dále donesl, než bylo ustanoveno. Takto veškerá pochybnost ze srdcí všech vymizela, a všichni chválili a velebili boha, že jen milosrdenstvím svým a přimluvou svatého mučeníka svého Václava uvězněné ze žaláře vysvobodil. Kdybych pak všechny zázraky blahoslaveného mučeníka, jež hospodin skrze něho způsobiti ráčil, vypisovati chtěl, spíše nedostalo by se mi světla než blány. Neboť všemohoucí bůh ke cti a chvále jména svého prostřednictvím rytíře a mučeníka svého sv. Václava některé z vězení osvobozuje, mnohé z okovů, jiné pohrom neb rozličných neduhů chrání, soužení a béd všelikerých a nepřátel viditelných i neviditelných zbavuje. Také ve válce bojujícím k přimlívám, pro zásluhy a chvalitebné skutky tohoto svatého často pomáhá, všechny, kteří vzývají Václava, podporuje; jakož jemu samu nejednou, pokud vévodil, živými a skvělými zázraky pomohl. Neboť město jedno, jménem Kouřím, jsouc ještě lidnaté, se pozdvihlo a s knížetem svým proti svatému tomuto vzpouře strojilo. Když bylo z obou stran dosti vraždy se stalo, usnesli se brzy všichni, aby který z vojvod obou v souboji zvítězí, panoval. Když vyšli vojvodové na souboj, Kouřimskému bůh nebeský toto vidění dal: uzřel totiž svatého Václava, an obraz svatého kříže na čele zářící nesl. Spatřiv to daleko odhodil zbraň, k nohám se mu uvrhl a hlasitě volal, že není možná přemoci toho, komu bůh takovým znamením pomoci poskytuje. I pozdvihl jej svatý vojvoda, políbení míru mu dal a jej i město panství svému mírně podrobil, jeho pak sama nechal v městě vládnouti až do smrti. Ano kříž byl uzřel, jelikož následoval Krista a šťastně se dostal do království, kde Kristus vládne s otcem a duchem svatým na věky.